

Efekt oblikovanja u kontekstu migrantske krize

Jovković, Mario

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:490174>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Diplomski studij psihologije

Mario Jovković

Efekt oblikovanja u kontekstu migrantske krize

Diplomski rad

Rijeka, srpanj 2017.

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Diplomski studij psihologije

Mario Jovković

Efekt oblikovanja u kontekstu migrantske krize

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Barbara Kalebić Maglica

Rijeka, srpanj 2017.

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad izradio samostalno, znanjem stečenim na Odsjeku za psihologiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, služeći se navedenim izvorima podataka i uz stručno vodstvo mentorice doc. dr. sc. Barbare Kalebić Maglice.

Rijeka, srpanj 2017.

Sažetak

Način na koji nam je određeni problem predstavljen značajno utječe na naše stavove i proces odlučivanja. Budući da smo konstantno izloženi masovnim medijima, moguće je da ćemo biti mete propagande. Različitim prezentiranjem društvenih i inih pitanja mediji mogu oblikovati javno mnijenje putem različitih propagandnih tehnika. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati utjecaj efekta oblikovanja, odnosno promjene naslova i ključnih riječi u novinskim člancima na stavove ispitanika prema migrantima u kontekstu europske migrantske krize. U istraživanju su sudjelovala 102 učenika četvrtih razreda Gimnazije Karlovac, 78 ženskog i 24 muškog spola. Dobiveni rezultati pokazuju da su ispitanici koji su izloženi pozitivno oblikovanom članku u drugom mjerenju imali pozitivnije stavove prema migrantima, a ispitanici koji su izloženi negativno oblikovanom članku u drugom mjerenju imali negativnije stavove prema migrantima. Također, desničarsko autoritarniji ispitanici imali su negativnije stavove prema migrantima. Takvi nalazi upućuju na važnost djelovanja medija i nedovoljne kritičnosti javnosti prema tome. Neki od faktora koji su uzrokovali promjene u stavovima mogu biti percepcija prijatnje, utjecaj na emocije, moralna kategorizacija, socijalna poželjnost i prethodna izloženost sličnom sadržaju.

Ključne riječi: efekt oblikovanja, migrantska kriza, propaganda, stavovi

The framing effect in the context of the migrant crisis

Abstract

The way in which a certain issue is presented to us heavily affects the way we think and make decisions. Since we are constantly surrounded by mass media, we may become victims of propaganda. The media can present social issues in different ways and therefore shape public opinion with different propagandist techniques. The aim of this research was to examine the framing effect, i.e. how changes of headlines and key words in newspaper articles affect examinee's attitudes towards migrants in the context of European migrant crisis. High school seniors, more precisely 102 students from Gimnazija Karlovac, 78 female and 24 male, took part in this research. The results show that the examinees who read a positively framed article showed more positive attitudes towards migrants in the second examination and the examinees who read a negatively framed article showed more negative attitudes towards migrants. Also, examinees who scored higher on right-wing authoritarianism showed more negative attitudes towards migrants. These results indicate the importance of media influence and a lack of public criticism towards the media. Possible factors that caused changes in attitudes were the perception of threat, targeting the emotions, moral categorization, social desirability and previous subjugation to the presentation of similar content.

Keywords: framing effect, migrant crisis, propaganda, attitudes

Predgovor

Ovom bih prilikom zahvalio cijelom Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Rijeci na iznimnoj suradnji tijekom koje sam napredovao ne samo stručno, već i osobno. Posebno zahvaljujem svojoj mentorici dr. sc. Barbari Kalebić Maglici i profesoru dr. sc. Domagoju Švegaru.

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Efekt oblikovanja.....	2
1.1. Propaganda	9
1.2. Uloga mema.....	14
1.4. Migrantska kriza	15
1.5. Odnos između crta ličnosti i stavova prema (i)migrantima.....	18
1.6. Primjeri efekta oblikovanja u aktualnim političkim zbivanjima	20
1.7. Cilj istraživanja.....	25
2. Problem rada i hipoteze	27
2.1. Problem rada.....	27
2.2. Hipoteze.....	27
3. Metoda	28
3.1. Ispitanici	28
3.2. Mjerni instrumenti	28
3.3. Postupak istraživanja	30
4. Rezultati.....	33
4.1. Deskriptivni podaci	33
4.2. Povezanost između ispitanih varijabli	33
4.3. Grupne razlike u stavovima prema migrantima nakon drugog mjerenja	34
5. Rasprava	36
6. Zaključak	40
7. Literatura	41
Prilog 1.	49
Prilog 2.	51
Prilog 3.	53
Prilog 4.	55

1. Uvod

Bilo koja skupina fenomena može biti viđena na neograničen broj načina. Na primjer, zamislimo da se ispred nas nalazi niz olovaka. Možemo ih gledati kao predmete koje možemo primiti prstima te njima pisati. Prema tome, vidimo njihovu funkciju. Sličan primjer daje nam vreća za sjedenje – percipirat ćemo je kao stolac, ne zbog 4 noge i plohe (koje nema), već zbog toga što možemo sjediti na njoj, opet gledajući njenu funkciju. Većinu stvari koje vidimo u svijetu u startu promatramo kroz prizmu funkcije, a ne kao zasebne objekte čije dijelove analiziramo također zasebno kako bismo na kraju počeli razmišljati što možemo činiti s njima. Dakle, funkcija nekog objekta oblikuje našu interpretaciju. No, postoji neograničen broj interpretacija. Na primjer, da na platno naslikamo niz olovaka s početka priče, na fotorealističan način, jedan bi čovjek gledao sitne detalje olovaka, brojne nijanse crvene, bijele i/ili crne boje, rastavivši sliku na različite načine (Peterson, 2017). Gledanje svijeta je iznimno kompleksno.

Isti se problem javlja i u književnosti. Neka kompleksna knjiga poput Biblije ili Shakespearove predstave može biti interpretirana na neograničen broj načina. Ili, kao što netko priču o Malom princu može promatrati kao priču o nekom djetetu koje je zaglavilo na nekom planetu i ne razumije ništa oko sebe, netko drugi je može promatrati kao (metaforičku) priču o prijateljstvu, ljubavi, odrastanju i životu. Potonje djelo u osnovnim se školama obrađuje u dva navrata – jednom u nižim razredima, jednom u višim, što rezultira sasvim drukčijim interpretacijama, na što pak najveći utjecaj imaju godine i mentalno sazrijevanje djece, razvijanje sposobnosti kritičkog i apstraktnog mišljenja. Interpretacija se vrši na mnogim razinama – možemo interpretirati riječ, frazu, rečenicu, odlomak, poglavlje, sve to u kontekstu nečijeg opusa, tradicije, kulture ili pak rasprave koju trenutno vodimo. Svi ti faktori utječu na našu interpretaciju knjige. Prema Tuchmanu (1978), okvir (eng. *frame*) se može smatrati porukom ili sredstvom komunikacije koji ukazuje na stvarnost i otkriva mnoga različita gledišta na stvarnost. U konačnici, postoji bezbroj načina za interpretaciju svijeta oko nas. Problem nastaje ako nam netko drugi stvara ili nameće okvir interpretacije, sužava pogled na stvari.

1.1. Efekt oblikovanja

Glasovanje na izborima, odabir partnera, ponašanje u skladu s dostupnim financijama, samokontrola, provođenje slobodnog vremena, zdravlje – situacije su u kojima ljudi donose odluke. Ljudska je svakodnevica prožeta odlučivanjem. Način na koji rješavamo probleme i kako donosimo odluke uvelike određuje i kako živimo. No, ljudska je psiha vrlo pristrana i sklona raznim heuristikama jer smo „kognitivni škrci“ – želimo uložiti što je manje moguće mentalnog napora kako bismo donijeli odluku (Johnson, 1990). Odlučivanje je zapravo odgovor na situaciju sa sljedećim obilježjima: moguće je odabrati između više opcija, moguće je formirati subjektivna očekivanja o budućim događajima i ishodima aktivnosti na temelju vjerojatnosti, a posljedice tih ishoda mogu biti vrednovane s obzirom na subjektivne vrijednosti i ciljeve (Hastie i Dawes, 2011). O tome što se događa kada ulažemo napor, odnosno usmjeravamo pažnju na cjelokupnu poruku kojom se bavimo ili kada nismo motivirani to činiti, govori nam, na primjer, model vjerojatnosti elaboracije (Aronson, Wilson i Akert, 2002). Prema njemu, postoje dva načina promjene stava – središnji put uvjeravanja pri kojem ljudi pažljivo i motivirano slušaju poruku razmišljajući o argumentima te periferni pri kojem ljudi ne elaboriraju argumente komunikacije oslanjajući se na periferna obilježja poruke u nedostatku motivacije i sposobnosti pridavanja pažnje.

Odlučivanje je pod velikim utjecajem heuristika – učinkovitih svjesnih ili nesvjesnih kognitivnih procesa koji ignoriraju dio informacije s ciljem bržeg i efikasnijeg donošenja odluka u odnosu na kompleksnije metode (Gigerenzer i Gaissmaier, 2011). Budući da one tako štede napor i kognitivne resurse, zovemo ih mentalnim prečacima. Iako su funkcionalne i korisne, često su pogrešno primijenjene pa dovode do pogrešnih zaključaka (Aronson i sur., 2002). Uzmimo za primjer heuristiku dostupnosti. Ako smo na večeri s prijateljima gdje jedan od njih dobio pogrešnu narudžbu te nije reagirao pomirivši se s time, i ako ga netko optuži za neasertivnost te nas on na kraju pita mislimo li da je on neasertivan, odgovorit ćemo sukladno onome čega ćemo se najlakše dosjetiti. Drugim riječima, ako ćemo se lakše dosjetiti situacije u kojoj se on nije založio za svoja prava, odgovorit ćemo da nije asertivan, a ako ćemo se lakše sjetiti situacije u kojoj se založio za svoja prava, odgovorit ćemo da je asertivan (Aronson i sur., 2002). Heuristika reprezentativnosti (klasificiranje objekata s obzirom na njihovu sličnost tipičnom slučaju), heuristika pomaka s uporišta (korištenje neke vrijednosti

kao polazišne točke te zatim nedovoljno pomicanje od tog uporišta) ili heuristike jednorazložnog odlučivanja (temeljenje odluke samo na jednom „dobrom“ razlogu uz ignoriranje drugih aspekata problema), samo su neke od brojnih heuristika (Gigerenzer i Gaissmaier, 2011). Njihov utjecaj možemo eliminirati kritičkom analizom situacije i općenito većim ulaganjem napora u prosudbu. No, to je rijedak slučaj s obzirom na nerijetki nedostatak motivacije.

Jedan od najvažnijih aspekata donošenja odluke vezano za neki problem jest kako je taj problem uopće postavljen. Ne ovisi odluka samo o subjektivnoj vrijednosti mogućeg ishoda (npr. dobiti nam mogu biti vrjedniji nego što su nam odbojniji gubici), već i o samoj formulaciji. Važno je napomenuti da ta formulacija ne ovisi nužno o nama, već i o mogućim vanjskim izvorima koji nam nerijetko formuliraju problem radeći taj vrlo zahtjevni posao umjesto nas. Stoga – valja imati na umu da nije uvijek pametno uzimati ih zdravo za gotovo. Tversky i Kahneman (1981) prvi su govorili o efektu oblikovanja – utjecaju irelevantnih informacija, poput načina na koji je postavljen problem, na donošenje odluke.

Povezuju ga s teorijom izgleda, koja opisuje ponašanje u hipotetskim situacijama odlučivanja o financijskim ishodima gdje se pokazuje da smo osjetljiviji na potencijalne gubitke nego na dobitke. Teorija izgleda razlikuje dvije faze u procesu odlučivanja: fazu oblikovanja i analize nakon koje slijedi faza evaluacije (Kahneman i Tversky, 1979). Prva faza sastoji se od preliminarne analize problema koja sužava moguća učinkovita ponašanja i ishode. Oblikovanje je kontrolirano načinom na koji je problem predstavljen, kao i normama, navikama i očekivanjima donositelja odluke. U drugoj fazi, oblikovani ishodi su evaluirani nakon čega se bira subjektivno najvrjedniji. Njihov najpoznatiji primjer ovakvog razmišljanja jest problem smrtonosne azijske bolesti. Naime, zamislimo da se u Hrvatskoj pojavila takva bolest za koju se procjenjuje da će usmrtiti 600 ljudi. Za njeno suzbijanje predložena su dva programa: ako se primijeni prvi program, umrijet će 400 ljudi, a ako se primijeni drugi, postoji 33% šanse da nitko neće umrijeti i 67% da će 600 ljudi umrijeti. Odgovori na to pitanje ukazali su na sljedeće – ako je zadatak oblikovan kroz dobitke (spašene živote), oko 70% ispitanika odabrat će siguran ishod, a ako je oblikovan kroz gubitke (izgubljene živote), jednak postotak bira rizičan ishod. Zanimljivo je da su mlađi ispitanici preferirali opciju

spašavanja života (Tversky i Kahneman, 1981). Dakle, radi se o jednakim ishodima, ali je zadatak drugačije oblikovan pa donosi drugačije rezultate, ovisno o formulaciji.

Budući da efekt oblikovanja ovisi o jeziku, kontekstu i izvoru prezentacije, naša percepcija i tretman sadržaja nužno su necjeloviti te ovisni o informacijama (i njihovoj količini i dostupnosti) koje dobivamo (Tversky i Kahneman, 1981). Utjecaj oblikovanja može se umanjiti ako ispitanici moraju opravdavati svoj izbor (Kim i sur., 2005) ili ako ih zadatak potiče na analitičko razmišljanje (Thomas i Millar, 2012). Potonji zaključak donijeli su Thomas i Millar (2012) nakon što su ispitanike, podijeljene u mlađe i starije odrasle, tražili da u jednoj situaciji pokušaju izračunati razlike između ponuđenih ishoda (direktna uputa) ili da razmišljaju poput znanstvenika (indirektna uputa), dok su se u drugoj trebali dosjetiti svojih prethodnih odluka ili reagirati prema intuiciji. U prvoj situaciji nije bio izražen efekt oblikovanja, ali u drugoj jest. Kognitivne promjene koje su rezultat starenja mogu utjecati na dostupnost određenog tipa informacija, kao i o određenom načinu njihova obrađivanja. Na primjer, brojna su istraživanja pokazala da se stariji odrasli lakše dosjećaju emocionalnih informacija u odnosu na mlađe odrasle (Charles, Mather i Carstensen, 2003). Slično tome, stariji odrasli prije će se dosjetiti i informacija vezanih za odnose između pojmova (Thomas i Sommers, 2005). Takve promjene u dostupnosti informacija mogu utjecati na odabrane načine njihova obrađivanja. Na primjer, povećana dostupnost odnosnim informacijama može rezultirati oslanjanjem ispitanika na relacijsko procesiranje kad rješavaju zadatke pamćenja. Sukladno tome, znanje o tome koliko je mogućih ishoda i kako su sročeni (npr. pozitivno ili negativno) može rezultirati heurističnim oslanjanjem na izražavanje u zadatku umjesto na detaljnu i pažljivu analizu informacija korisnih za objektivno odlučivanje. Uglavnom, ovo je istraživanje pokazalo da efekt oblikovanja može biti umanjen ako ljude usmjerimo kako razmišljati, bilo direktno ili indirektno, čak i nakon minimalnog ohrabriranja. Ti bi nalazi mogli biti jedno od objašnjenja zašto neki političari uporno izbjegavaju javna sučeljavanja koja bi njihove glasače mogla potaknuti da detaljnije razmisle zašto podržavaju ili ne podržavaju svog kandidata nakon slušanja i vaganja argumenata i protuargumenata.

Kim i suradnici (2005) primijenili su probleme vrlo slične onome smrtonosne azijske bolesti te u jednom od dva uvjeta tražili starije odrasle i mlađe odrasle ispitanike da opravdaju, odnosno objasne svoj odgovor. Kada su to morali učiniti, efekt oblikovanja je bio značajno

umanjen, neovisno o dobnoj skupini. Ti su rezultati u skladu s alokacijskom hipotezom koju su prezentirali Hess, Rosenberg i Waters (2001). Ona govori da se stariji odrasli, budući da imaju ograničene kognitivne resurse, više oslanjaju na heuristično procesiranje informacija kako bi sačuvali mentalnu energiju za važnije zadatke. Prema tome, zadatak iz ovog istraživanja bio im je važan jer su traženi da obrazlože svoj postupak. Osim toga, pokazalo se da su stariji odrasli više bili pod utjecajem jezika, što daje važne implikacije medicinskom osoblju da posvete što više pažnje načinu na koji informiraju starije pacijente o medicinskim nalazima i tretmanima.

Jedan od najpoznatijih primjera efekta oblikovanja jest istraživanje Loftus i Palmera (1974). Oni su nastojali ukazati na problematiku pri sudskom ispitivanju svjedoka predlaganjem teorije rekonstrukcije sjećanja – nakon što ljudi svjedoče nekom događaju, sljedeća dobivena informacija vezana za taj događaj postaje integrirana u njega, neovisno o tome je li istinita ili nije. U istraživanju su ispitanicima prikazali snimku prometne nesreće te postavili pitanje „Koliko su se brzo kretali automobili kad su se sudarili?“. Drugim su ispitanicima postavili jednako pitanje, jedino mijenjajući riječ „sudarili“ s „dodirnuli/udarili/zgnječili“. Iako su svi vidjeli istu snimku, takva je varijacija utjecala na odgovore – ispitanici kojima je postavljeno pitanje o zgnječenim vozilima navodili su najveću brzinu, a oni kojima je postavljeno pitanje o dodirnutim vozilima navodili su najmanju brzinu. Na dodatno pitanje jesu li vidjeli komadiće stakla na cesti (kojih nije bilo), čak je trećina ispitanika kojima je postavljeno pitanje o zgnječenim vozilima odgovorila potvrdno.

Efekt oblikovanja koriste i mediji kako bi definirali i javnosti predstavili politički problem ili javnu kontroverzu, odnosno kako bi unaprijed odredili način na koji će javnost percipirati problem i stvoriti stavove o njemu (Nelson, Clawson i Oxley, 1997). Nelson i suradnici (1997) u jednom od svojih istraživanja objasnili su takav proces u kontekstu toleriranja istupa Ku Klux Klana, američke rasističke organizacije koja zagovara bjelačku prevlast u Sjedinjenim Američkim Državama. Ispitanicima je prezentirana reportaža lokalnih vijesti o prosvjedu KKK-a na dva načina – jedan je prosvjed predstavio kao slobodu govora, a drugi kao remećenje javnog reda i mira. U skladu s očekivanjima iz teorijske podloge, ispitanici kojima je prosvjed predstavljen kao sloboda govora, iskazali su veću toleranciju od onih kojima je predstavljen kao remećenje javnog reda i mira. Pridavanje medijskog naslova

„kontroverza slobode govora“ ovom problemu ističe temeljne ljudske slobode, dok slike specijalne policije naglašavaju nasilje i nered koji bi mogli izbiti tijekom prosvjeda. Način na koji mediji odluče prenijeti vijesti još više dobiva na važnosti kada se uzme u obzir koliko ljudi prati medije. Tri različita modela pomažu objasniti kako gledatelji procesiraju informacije koje dobivaju od masovnih medija te kako te informacije u konačnici utječu na njihovo političko mišljenje i orijentaciju. Model učenja drži da medijske poruke poput priloga u televizijskim vijestima utječu na mišljenje gledatelja pružanjem novih informacija o problemu. Na primjer, ako gledatelj nije svjestan da prosvjedi KKK-a predstavljaju rizik za izbijanje nereda, onda predstavljanje tog događaja u vijestima pomoću video snimki nasilnih sukoba između prosvjednika, protuprosvjednika i policije mogu usmjeriti stav pojedinca prema podržavanju većih ograničenja u vezi takvih prosvjeda. Pored jednostavnog podastiranja sirovih brojki za stvaranje mišljenja, puki prikaz problema dovodi povezana vjerovanja i osjećaje u prvi plan naše svijesti. To je osnova drugog, šire prihvaćenog modela komunikacijskih efekata, modela udešavanja ili kognitivne dostupnosti. Naglasak na dostupnosti dolazi od slike pojedinca kao kognitivnog škrca ili procesora ograničenog kapaciteta. Naša nemogućnost da istovremeno obrađujemo velik broj ideja uvjerava nas da su politički sudovi i evaluacije temeljeni samo na djeliću svih relevantnih misli, osjećaja ili stavova. Misli, osjećaji ili stavovi koji su odmah dostupni našem kratkoročnom pamćenju, vjerojatnije će biti uključeni u te sudove i evaluacije nego oni koji su nedostupni. Prema tome, problemi koji su nam prikazani nedavno i/ili ponavljani u vijestima više puta, također će biti dostupniji gledateljima i tako imati veću šansu za utjecanje na mišljenje. No, ključno je pitanje koliko te informacije doživljavamo važnima. Budući da nećemo nužno koristiti sve dostupne i/ili relevantne informacije, valja istaknuti da ćemo od njih najprije uzeti onu koju smatramo važnijom – a jedna od uloga medija je prezentirati nam neke informacije važnijima od drugih. U slučaju KKK-a, mediji koji su prikazali prosvjed kao pitanje slobode govora ujedno su isticali vrijednost ustavom zajamčenih prava većom u odnosu na remećenje javnog reda i mira.

Oblikovanjem društvenih i političkih problema na specifičan način, mediji proglašavaju uzroke i posljedice nekih problema te postavljaju kriterije za evaluaciju implikacija problema. Novinski članci ili televizijski izvještaji o određenim temama mogu se poistovjetiti s alternativnim formulacijama problema, kao u slučaju smrtonosne azijske bolesti. Na primjer,

pitanje siromaštva može biti oblikovano na način da naglašava odgovornost siromašnih za stanje u koje su se doveli ili na način da krivi društvene, ekonomske ili političke čimbenike. Slično tome, reforma poput socijalne pomoći može biti oblikovana kao ključni element stvaranja siromaštva i poticanja nemoralnog ponašanja ili kao spas, ruka pomoći za one koji žele izlaz iz teških uvjeta (Nelson i sur., 1997).

Mediji praktički stvaraju mišljenja i stavove o određenim temama naglašavanjem specifičnih vrijednosti, činjenica ili drugih aspekata kojima pridaju veću relevantnost nego što bi se to činilo u drukčijem kontekstu. Drugim riječima, oblikuju mišljenja jednostavnim isticanjem pojedinih obilježja problema kao važnijim od drugih, zbog čega u konačnici nose veću težinu u konačnom stavu (Nelson i sur., 1997).

Teorija stvaranja agende objašnjava kako mediji naglašavaju određene probleme u kognicijama javnosti preko povećanog intenziteta i ustrajnosti praćenja određenih tema te stvaranja značenja vijestima vezanima za javni interes (Rogers, Dearing i Chang, 1991; prema Pratt, Ha i Pratt, 2002). Mediji mogu stvoriti stvarnost u očima svoje publike preko različitih tehnika oblikovanja i naglašavanja određenih aspekata problema (Tuchman, 1978). Na primjer, neke dnevne novine i ženski časopisi na različite načine oblikuju problem raka dojke. Dnevne novine će vjerojatnije koristiti ekonomski oblikovanu vijest, povezujući bolest s politikom i zdravstvenim osiguranjem, koncentrirajući se na izdatke. Ženski će časopisi, pored osnovnih informacija i tretmana, vjerojatnije izvještavati o istraživanjima o uzrocima i prevenciji bolesti te o osobnim iskustvima preživjelih (Andsager i Powers, 1999).

Pratt i suradnici (2002) istraživali su utjecaj efekta oblikovanja u kontekstu stvaranja agende od strane afričkih medija tijekom 17-godišnjeg perioda (1981-1997). Pokazali su da mediji mogu imati ključnu ulogu u pomaganju javnosti u razumijevanju bolesti, propagiranju prevencije, kao i u mobiliziranju borbe protiv bolesti – ovisno o načinu izvještavanja. Iako AIDS ima centralnu ulogu u tamošnjim medijima kada su tema bolesti, takvo medijsko pokriće nije uspjelo smanjiti incidenciju. Vrlo je malo intervjua, osobnih iskustava ili biografija oboljelih, a upravo je to ono na što bi se trebali koncentrirati ako žele raditi na prevenciji. Ustrajno medijsko pokriće, posebice priče iz prve ruke, trebalo bi se usmjeriti na skeptičnost prema stilovima života koji predstavljaju povećani rizik za obolijevanje od HIV-a:

migrantski radnici koji napuštaju žene u ruralnim područjima i odlaze raditi u rudnike ili na farme, koji ostaju u muškim zajednicama u naseljima nalik barakama, koji posjećuju prostitutke u urbanim centrima i koji se vraćaju ženama na kratke posjete i tako im prenesu virus (Setel, 1999; prema Pratt i sur., 2002). Pored toga, moguće je koristiti i spoznaje iz teorije socijalnog učenja – poznate osobe mogu poslužiti kao modeli za učenje ponašanja kako se nositi s bolešću i kako je izbjeći, čega je bilo vrlo malo u medijima koji su proučavani. Poznati mogu imati jednak utjecaj u nerazvijenijim dijelovima Afrike kao što ga imaju u najrazvijenijim dijelovima svijeta. S druge strane, prema Prattu i suradnicima (2002), čini se da časopisi zapravo (p)održavaju tabu-status stigmatiziranih bolesti poput side korištenjem diskriminacijskih opisa i negativnog oblikovanja, što objašnjava zašto su mediji neuspješni u pomaganju zdravstvenim programima u Africi. Naime, osim što HIV/AIDS nazivaju smrtonosnim sindromom, ubojitim virusom ili glavnim afričkim ubojicom, nazivaju ga i homoseksualnim problemom, gay problemom ili prokletstvom. Sukladno tome, oboljele nazivaju žrtvama i HIV-pozitivcima ili pak prljavim ljudskim bićima.

Valkenburg, Semetko i De Vreese (1999) istraživali su kako oblikovanje novinskih vijesti utječe na razmišljanje i dosjećanje čitatelja. Koristili su dva članka o tada gorućim pitanjima u Europi – kriminalu i uvođenju eura kao jedinstvene europske valute. Članci su bili varirani u četiri oblika – konfliktnom, usmjerenom na ljudski interes, usmjerenom na atribuciju odgovornosti te usmjerenom na ekonomske posljedice. Razlikovali su se u naslovu, uvodnom i završnom odlomku, dok je središnji dio ostao isti. Ispitanici su trebali pročitati članak te nakon njega napisati na kakve ih je misli potaknuo članak, u obliku ključnih riječi. Rezultati su pokazali da su se reproducirane ključne riječi po kontekstu slagale s oblicima prezentiranih članaka. Osim toga, za razliku od priče o uvođenju eura gdje nije došlo do značajne razlike u dosjećanju pročitano, kod priče o kriminalu je. Ispitanici se nisu uspjeli točno dosjetiti sržnih informacija članka, vjerojatno zbog njegovog emocionalnog naboja jer on može zamagliti i otežati taj proces (Mundorf i sur., 1990).

Prema Entmanu (1993), ponavljanje istog oblika prezentacije problema u medijima, koji je u skladu s oblicima prezentacije istog problema u drugim izvorima informacija, izaziva percipiranje tog problema i njemu bliskih tema u javnosti kao najvažnijih u tom kontekstu. Sukladno tome, manjak zastupljenosti određene teme pomaže javnosti u percipiranju te teme

kao nevažne. Zastupljenost stvara iskustvo učenja – povećava se i dostupnost tih informacija u pamćenju. Takav oblik ponavljanja trebao bi imati veći utjecaj na pojedince koji imaju manje znanja o temi i koji na problem gledaju površno. Manji bi utjecaj trebao imati na pojedince koji imaju veće znanje o temi i koji se oslanjaju na sistematično procesiranje informacija (Chong i Druckman, 2007). Druga istraživanja pokazuju kako bi jednokratno izlaganje oblikovanom sadržaju moglo imati snažniji utjecaj na pojedince većeg znanja o temi (Chong i Druckman, 2007).

Kao primjer ponavljanja istog oblika prezentacije problema možemo izdvojiti početak Zaljevskog rata. Naime, nakon iračke invazije Kuvajta 1990., Sjedinjene Američke Države odgovorile su pokretanjem Zaljevskog rata uz koaliciju od 35 zemalja. Zanimljivo je da su se američke televizijske debate vezane za tu temu bazirale na pitanju treba li ranije ili kasnije intervenirati, a ne treba li uopće intervenirati ili ne, čime su problem predstavile kao gotov čin, ne ostavljajući opciju razmatranja potrebe sukobljavanja (Entman, 1993).

Veza osobina ličnosti i efekta oblikovanja postoji i potvrđena je u mnogim istraživanjima, no teško je izdvojiti konstantne nalaze. Najčešće je proučavana u kontekstu efekta oblikovanja u zadacima vezanima uz rizik, a ta su istraživanja pokazala da visoko ugodni pojedinci imaju veću sklonost promjeni odluke ako je drukčije postavljena (Anderson, 2010). Istraživanje koje su proveli Gamliel, Zohar i Kleiner (2014) pokazalo je da efekt oblikovanja u kontekstu atribucije uzroka nije značajan kod pojedinaca niske ugodnosti i savjesnosti. No, pitanje varira li efekt oblikovanja ovisno o crtama ličnosti ili ljudi njima podlegnu i pri kontroli drugih varijabli, ostaje neodgovoreno (Chong i Druckman, 2007).

1.1. Propaganda

Ovakav utjecaj medija najbolje se može povezati s načelima propagande – planskog i namjernog djelovanja na kontroliranje i mijenjanje stavova s ciljem stvaranja predispozicija za određeni način ponašanja (Šiber, 1992). Bihevioristički pristup pronalazi puni smisao upravo u ovom području: ponašanje pojedinca oblikuje se principima uvjetovanja, kako instrumentalnim, tako i klasičnim jer se neutralni podražaji povezuju s pozitivnima ili negativnima. Pojam propagande dolazi od pojma kongregacije koji je prvi put spomenut

davne 1622. u Crkvenoj Kongregaciji za širenje vjere čiji je cilj bio širenje i jačanje vjere u zemljama u kojima je nije bilo. Crkva je to smatrala moralnom dužnošću (Combs i Nimmo, 1993). Prema Lasswellu (1927), propaganda se može definirati i kao pokušaj utjecanja na stavove većeg broja ljudi vezane za kontroverzne probleme relevantne za neku grupu. Budući da ova definicija zvuči kao da se radi o obrazovanju, važno je naglasiti razliku. Dok je obrazovanje vezano za usvajanje znanja, vještina i navika te pripremu pojedinca za određene vrste poslova, odgoj predstavlja proces socijalizacije, prilagodbu društvenom životu i društvenoj okolini (Šiber, 1992). Obrazovanje je posebno osjetljivo propagandno područje. Predstavlja plodno tlo za indoktrinaciju djece koja još nisu sposobna kritički razmišljati, nemaju dovoljno općeg znanja ni iskustava, kao ni jasnih, čvrstih i argumentiranih stavova. Sličan stav pokazala je i Martin (1929) rekavši da je obrazovanje usmjereno na nezavisnost prosudbe, čemu propaganda kontrira nuđenjem već gotovih mišljenja sudova za stado koje ne razmišlja. Uzmimo za primjer materinji jezik i matematiku. Nastava materinjeg jezika direktno ili indirektno politički usmjerava mlade. Izbor književnih djela i književnika, tema školske zadaće, a i već opisan problem (neograničene) interpretacije djela u socijalnom i povijesnom kontekstu, jasno ističu povezanost političkog djelovanja i obrazovanja. To je jedan od razloga nedavnih zahuktalih rasprava oko obrazovne reforme za vrijeme Milanovićeve, Oreškovićeve i Plenkovićeve vlade u Hrvatskoj. Svaka strana nastoji opravdati svoje stručnjake i svoje viđenje reforme oblikujući i predstavljajući ga kao ispravno, moderno i nužno. Ono što će jedni zvati promicanjem europskih vrijednosti, drugi će zvati poštivanjem tradicije, a treći klerikalizacijom. Prema Gordonu (1971), većina učitelja i udžbenika obiluje propagandnim karakteristikama, osim onih koji su zaduženi za apstraktnih vještina. U matematici dva i dva nisu uvijek četiri, ponekad se okrećemo Orwellovoj krilatici. Naime, iako su zadaci brojčano objektivni te kod njih dva i dva zaista jest četiri, stvari su podložnije interpretaciji u postavljanju tih zadataka, u verbalnom kontekstu. Problemski zadaci u većini matematičkih udžbenika bave se pitanjima vezanima za prodaju, kupnju, iznajmljivanje i kamate, čime odražavaju kapitalističku kulturu. Osim toga, poznato je korištenje matematičkih zadataka u svrhu stvaranja željenog odnosa prema političkim aktualnostima u vrijeme Kubanske krize – osnovnoškolski zadaci u kubanskim školama izgledali su i ovako: „Ako je u travnju došlo do sedam povreda zračnog prostora Kube, u svibnju devet, a u lipnju šest, koliko je puta prosječno u mjesec dana povrijeđen kubanski zračni prostor?“ (Šiber, 1992).

Ellul (1965) razlikuje sociološko-integracijsku i političku propagandu. Sociološko-integracijsku propagandu definira kao penetraciju ideologije pomoću njenog sociološkog konteksta, što je najbliže persuaziji putem masovnih medija. Reklamiranje, odnosi s javnošću ili popularni PR, kulturalno persuazivne komponente zabavnih medija – svi oni uključeni su u promoviranje određenog životnog stila i kreću prema istoj točki. Drugim riječima, stvaranjem željenih socio-kulturalnih uvjeta pomoću medija, lakše ćemo „progurati“ ciljanu ideologiju ako se ona slaže s okruženjem. Ideologija se u političkoj propagandi širi masovnim medijima čime se nastoji utjecati na javnost da prihvati novu reformu ili da ih se potakne na djelovanje, za razliku od sociološko-integracijske u kojoj se izbjegava dojam „novosti“ ideologije budući da ona ne odudara od postojećeg konteksta.

Prema Šiberu (1992), politička propaganda dijeli se, s obzirom na neposrednost djelovanja i otvorenost ciljeva, na otvorenu i neposrednu, odloženu te indirektnu i odloženu. Kod otvorene, ciljevi su poznati od samog početka. Tipičan primjer predstavlja predizborna kampanja – pojedinac ili stranka nastoje uvjeriti biračko tijelo u prednosti svog programa. Odložena propaganda prije djelovanja „priprema teren“. Na primjer, prije suočavanja s eventualnom ratnom agresijom, javnost može biti izložena postupcima jačanja osjećaja domoljublja – emitiranjem filmova, glazbe, dokumenata, primjera iz povijesti koji dovode do emocionalnog zasićenja pri kojemu je lakše mobilizirati željenu skupinu. Indirektna i odložena propaganda je kompleksnija, zbog čega traži pažljivu razradu. Koristi se u slučaju otpora prema propagandnom sadržaju. Slično odloženoj, i ovdje se u početku stvaraju povoljni psihološki uvjeti za propagandno djelovanje, ali se tada ne eksplicira veza između djelovanja i ciljeva. Jedan od primjera je uvođenje električne žarulje u kućanstva. Naime, mnogi su je smatrali vražjim izumom te se stoga opirali sve dok se fokus nije premjestio sa žarulje na njenog izumitelja, Thomasa Edisona. Tadašnja sredstva komunikacije bila su korištena za njegovo veličanje kako bi se stvorio autoritet koji je u konačnici olakšao prihvaćanje revolucionarnog izuma.

Relevantnost problema za određenu grupu zanimljivo je pitanje koje je na jednako zanimljiv način prikazao koncept Overtonovog prozora (Lehman, 2012). Radi se o prozoru kroz koji gledamo na politiku, koji nije ograničen na dihotomnu podjelu lijevog i desnog, već na spektar problema koji se nalazi unutar okvira tog prozora. Konkretnije, prema tom konceptu,

za svako političko pitanje postoji raspon socijalno prihvatljivih pozicija koji je osjetno uži od raspona mogućih pozicija. Obično su pozicije van prozora viđene kao ekstremne ili radikalne. Mediji najčešće kontroliraju taj prozor i zapravo ograničavaju raspon pozicija ili rješenja koje možemo zastupati bez etikete kontroverze. No, Overtonov prozor nije statičan, već se može pomicati, bilo po želji medija, bilo po tijeku vremena. Na primjer, pitanje istospolnih brakova je bilo socijalno neprihvatljivo (i time van prozora, ili da možda radije kažemo *van okvira*) prije nekoliko desetaka godina, no danas to nije radikalno, već umjeren stav.

Opisani postupci odgovaraju sivoj propagandi – suvremenoj praksi najčešće zvanoj „prilagođena istina“. Osim nje, postoje crna (beskrupulozna manipulacija činjenicama, makijavelistički pristup baziran na prijevari) i bijela (potpuno otvoreno iznosi samo istinite činjenice vjerujući da će tako uvjeriti ljude). Siva propaganda zasnovana je na istinitim informacijama koje su predstavljene, probrane (necjelovite) i usmjerene željenoj skupini u željenom smjeru. Profesionalna vještina propagandnog djelovanja sastoji se u sposobnosti prezentacije i oblikovanja informacija. Postoje i neka ograničenja takvog djelovanja. Ono ovisi o vremenskoj dimenziji i o otvorenosti komunikacijskog prostora. Naime, s vremenom je lakše opovrgnuti laž, odnosno dokazati istinu. Laž može biti efikasna ako želimo postići cilj u kratkom vremenu, bez obzira što kasnije može biti razotkrivena. Prema Šiberu (2003), njemačka vojna strategija iz Drugog svjetskog rata, popularni Blitzkrieg, imala je svoj propagandni pandan – nakon postignuća pobjede, postavljanja pitanja o istinitosti prethodnih informacija su bila zabranjena. Kasnije se ispostavilo da su brojne informacije bile lažne, no tada to više nije bilo ni važno. Što se tiče otvorenosti ili zatvorenosti komunikacijskog prostora, javnost se može modelirati po željama vladara ako je sustav zatvoren i onemogućuje dolazak alternativnih informacija, slično prethodnom njemačkom primjeru. Otvorenost uma i sredstva masovne komunikacije ne bi trebali biti međusobno isključivi (Black, 2001).

Među propagandnim tehnikama dominiraju one koje variraju emocionalnu komponentu stava i one koje naglašavaju nesigurnost i ugroženost. Potonja dva pojma označavaju potrebu ljudi za znanjem o trenutnim događajima, za socijalnom podrškom i pripadnosti, posebno kad nemaju dovoljno informacija ni izgrađen stav o problemu. Neke od tehnika koje igraju na ovu kartu su: upotreba autoriteta, popularnost pojedinih osoba i manipulacija konformizmom (Šiber, 2003). Upotreba autoriteta najčešći je oblik djelovanja kod kojeg običan čovjek traži

vođu, čvrstu i karizmatičnu osobu na koju se može osloniti. Kod upotrebe autoriteta, obično se radi o pojedincima kojima se „može vjerovati“ zbog prethodnih postignuća kojima su to pokazali, za razliku od popularnosti pojedinaca gdje je dovoljno da je osoba u nekom vremenu jednostavno bila u centru pozornosti, poput sportaša koji kasnije reklamiraju kozmetiku (npr. Marija Šarapova) ili pjevača koji lobiraju za određenu političku opciju (npr. Mile Kekin i Hladno pivo). Manipulacija konformizmom cilja na potrebu pojedinca da se ne osjeća izopćenim te da onda preuzme stav većine na vrijeme (Šiber, 2003). Snažni prethodni stavovi mogu dodatno pojačati efekt oblikovanja (Chong i Druckman, 2007).

Važnost emocija u ovom području je golema. One predstavljaju najosjetljiviji dio ljudske psihe, zbog čega je propaganda usmjerena na izazivanje emocionalne reakcije nakon koje se smanjuju eventualni otpor i kritičnost. Neke od tehnika koje variraju emocionalnu komponentu stava su prijenos emocija, zamjena imena i emocionalno otežane riječi. Prijenos emocija je zapravo princip klasičnog uvjetovanja – neutralni se sadržaj uparuje s pozitivnim ili negativnim kako bi u konačnici i taj neutralni poprimio valenciju sadržaja s kojim je uparen. Zamjena imena primjenjuje se kad već postoje ili se nastoje konstruirati negativna imena za označavanje nekog sadržaja (Šiber, 2003). To se nerijetko pomoću nadimaka kojima je cilj promijeniti stav o nekoj osobi (npr. Ivo Sanader – Čaća). Emocionalno otežane riječi označavaju ciljanu zamjenu neutralnih riječi za pozitivne ili negativne, najčešće, etikete (npr. riječi mediokritet-prosječan-normalan zapravo imaju isto denotativno značenje, ali različito konotativno ili, naravno, primjer kojim ćemo se baviti u ovome radu: izbjeglica-migrant-ilegalni migrant).

Osnovno psihologijsko propagandno pravilo je da se pojedinac ponaša u skladu sa svojim doživljajem situacije, a ne u skladu sa stvarnom situacijom (Šiber, 1992). Kreativna komunikacija prihvaća pluralizam mišljenja i očekuje da će njeni konzumenti istraživati njene tvrdnje i sami izvoditi svoje zaključke, dok propaganda to ne radi (Black, 2001). Za percepciju poruke (pojedinca ili situacije) u propagandnoj situaciji vrijede ista načela kao i za percepciju općenito, ali je ona pod većim utjecajem subjektivnih faktora poput stavova, emocija ili želja. Budući da je temeljni cilj propagandne aktivnosti utjecanje na stavove, moramo voditi računa o značenju stavova za pojedinca. Funkcionalna teorija stavova (Katz, 1960) sistematizira njihovu motivacijsku ulogu, ukazujući na problem svrhe i uzroka

mijenjanja i usvajanja stavova. Prema njoj, postoje četiri motivacijske osnove socijalno relevantnih stavova: funkcija prilagodbe, funkcija obrambenog mehanizma, vrijednosno-izražajna funkcija i funkcija osmišljavanja. Funkcija prilagodbe govori da ljudi nastoje postići ugodu i izbjeći neugodu uklapanjem u okolinu. Propaganda omogućuje pojedincu da se osjeća kao član neke veće cjeline te da nije jedini čovjek s problemima. Funkcija obrambenog mehanizma je tu da pojedinca brani od prihvaćanja spoznaja koje bi ga mogle povrijediti. Propaganda tu pomaže serviranjem krivca za postojeće stanje, čime pojedinac na njega projicira svoja nezadovoljstva i strahove, istovremeno štiteći samog sebe od neugodnih spoznaja poput one da je možda krivnja na njemu. Vrijednosno-izražajna funkcija odnosi se na pojedinčevo zadovoljstvo izražavanjem stavova sukladnih njegovim vrijednostima i ponosni doživljaj vlastitog „ja“. Propaganda mu to omogućuje mogućnostima pjevanja himni ili budnica, isticanjem nacionalnih obilježja ili pak stranačkih simbola. Funkcija osmišljavanja temelji se na potrebi pojedinca da razumije, nalazi smisao i vidi odgovarajuću strukturu situacije (Katz, 1960). Propaganda tu uskače osmišljavanjem problema i pružanjem što jednostavnije slike svijeta u kojoj pojedinac može ispuniti spomenute potrebe (Šiber, 1992). Propagadnim sadržajima podložniji su manje inteligentni, sugestibilni, konformistični i pojedinci nižeg samopoštovanja (Šiber, 1992).

1.2. Uloga mema

Richard Dawkins (2007) pisao je kako ga je fascinirala priča o pjevanju ptice nalik čvorku na otocima u blizini Novog Zelanda. Naime, ondje su se ptice javljale pomoću devet različitih pjesama. Svaki je mužjak pjevao jednu ili nekoliko njih, ali ne sve. Mužjake se prema tome moglo razvrstavati po dijalektima. Jedna od skupina mužjaka pjevala je jednu pjesmu, dok su ostale dijalektne skupine pjevale različite pjesme. Istraživač koji je proučavao te ptice, primijetio je da obrasci pjevanja, za razliku od očekivanog, nisu genetski nasljeđivani. Očekivalo bi se da bi mladi mužjak oponašanjem svojih susjeda naučio pjesme te onda slagao svoje preferencije. No, ponekad je došlo do „skladanja“ nove pjesme pogrešnim oponašanjem stare. Nakon što bi se jedna nota otpjevala krivo, ponavljala bi se i kombinirala s ostatkom pjeva te rezultirala novom pjesmom koja bi bila postojana godinama poslije. Taj je proces u početku nazvan kulturnom mutacijom. Dawkinsa je ta priča nadahnula da jedinicu prenošenja kulture, jedinicu oponašanja, ili kulturalni ekvivalent gena, nazove – mem.

Primjeri mema su ideje, melodije, slogani, moda, način izrade predmeta i slično. Analogija s genima je jasna – kao što se oni iz zalihe gena šire prijelazom, preko spermija i jajnih stanica, iz tijela u tijelo, tako se memi iz zalihe mema šire transferom iz mozga u mozak putem oponašanja. Ako se nekom znanstveniku sviđa neka misao, prenijet će je kolegama i studentima, spominjati u svojim radovima i predavanjima. Ako ona postane prihvaćena, možemo reći da se proširila, od mozga do mozga. Ne radi se samo o metaforičkim strukturama u obliku ideja, radi se i o fizičkim promjenama u strukturama živčanog sustava. Neki memi, baš kao i neki geni, šire se brzo i kratkoročno su vrlo uspješni, ali ne traju dugo u zalihi mema. Na primjer, moda i top ljestvice pjesama. Neki se mogu nastaviti širiti tisućama godina, poput religijskih sustava. Ako mem predstavlja neku znanstvenu ideju, njeno širenje ovisi o njevoj prihvatljivosti populaciji znanstvenika. Njeno godišnje spominjanje u znanstvenim radovima mjera je uspješnosti njena opstanka. U slučaju popularne skladbe, njeno se širenje zalihom mema može procijeniti brojem ljudi koji je pjevuje na ulici. Govorimo li o ženskoj obući, obratit ćemo pažnju na statističke podatke o prodaji.

Govorimo li o propagandi – obratit ćemo pažnju na prisutnost ciljane ideje u medijima, ljudskim razgovorima i njihovim stavovima prema toj ideji. Proces širenja mema prilično je sličan propagandnom djelovanju. Za uspješan prijenos željene ideje, potrebno je stvoriti mrežu mozгова kojom ona može putovati te se nastaviti kretati drugim mrežama. Naravno, mora biti i prihvatljiva ciljanoj populaciji, što se može osigurati raznim načinima poput utjecanja na izvor poruke, odnosno popularnost, autoritet i pouzdanost izvora.

1.4. Migrantska kriza

Migrantska ili migracijska kriza u Europi 2015. nastala je kao produkt više faktora. Radi se o masovnim migracijama ljudi iz afričkih i azijskih zemalja koji žele doći živjeti u zemljama Europske unije u kojima je standard visok za europske prilike – primarno u Njemačku, Francusku, Švedsku i Italiju. Kad je kriza bila na vrhuncu, 2015. godine, kao njen glavni razlog naveden je rat u Siriji. On je započeo ustankom takozvanih pobunjenika koje je počela financirati i vlada tadašnjeg američkog predsjednika Baracka Obame, nakon što je, navodno, sirijski predsjednik Bashar al-Assad koristio kemijsko oružje u obračunu s pobunjenicima protiv njegovog režima. Budući da je to postao sukob u koji se s vremenom uključivalo sve

više strana, među kojima je najznačajnija takozvana Islamska država, teroristička skupina koja čini značajan dio pobunjeničke vojske i koja je okupirala Irak i okolicu, ogroman val ljudi koji se brojao u milijunima, krenuo je prema Europi u navodnu potragu za spasom. Ljudi bez ikakvih dokumenata i praktički bez ikakve kontrole, prelazili su brojne granice na putu do bogatijih zemalja. Budući da se riječ „migrant“ odnosi na osobu koja migrira, koja se seli, naziv za takvo globalno stanje nametnuo se sam od sebe (Hrvatski jezični portal [HJP], b.d.). Problem je nastao kada je ova situacija prije prvog vala na našim granicama u našim medijima predstavljena kao „izbjeglička kriza“.

Goodman, Sirriyeh i McMahon (2017) istraživali su promjenu termina krize koja je mjesecima okupirala naslovnice u Ujedinjenom Kraljevstvu. Počelo je kao „Meditranska migrantska kriza“, postalo „Calaiska migrantska kriza“, „Europska migrantska kriza“ i jednostavno „izbjeglička kriza“. Na krizu možemo gledati kao na rijetki događaj koji ugrožava trenutni red. To može rezultirati kolapsom legitimiteta različitih načina rada i stvaranjem novih pogleda na društvene probleme (Habermas, 1975; prema Goodman i sur., 2017). Ova je kriza, između ostalog, oblikovana i kao kriza europskih institucija, što se poklapa s temom brojnih rasprava o europskoj ekonomskoj krizi. Pojam „krize“ prvi se put javio u travnju 2015., kada velik broj migranata nije preživio ilegalni prelazak morske granice na Mediteranskom moru.

Diskurzivna psihologija koncentrira se na to kako se jezik veže za socijalne akcije. Na primjer, bila je korištena za provjeru načina na koji su migranti prikazani u javnosti, najčešće kroz polemiku zaslužuju li ili ne kategoriju migranta ili izbjeglice (Crawley, McMahon i Jones, 2016). Istraživanja su pokazala da način na koji su migranti prikazani utječe na stavove o tome kako s njima treba postupiti. Razlika između „lažnih“ i „stvarnih“ bliskoističnih migrantskih tražitelja azila (ratnih izbjeglica koje čekaju odluku o zahtjevu za ostanom u željenoj zemlji) koristi se za bacanje sumnje na sve ljude koji se predstavljaju kao tražitelji azila. Inače, prema Odboru za izbjeglice Ujedinjenih naroda (UNHCR), tražitelj azila je „osoba koja je napustila svoju zemlju podrijetla, prijavila se za status izbjeglice u drugoj zemlji, te čeka odluku o prijavi“ (UNHCR, 2003; prema Goodman i Speer, 2007).

Kategorizacija je vrlo važan faktor u ovakvim temama, posebice uzmemo li u obzir da su grupe socijalni konstrukti (Goodman i Speer, 2007). Kad uspije postići prepoznatljivost ili kad ga je izveo poznati autoritet, čin kategorizacije proizvodi određenu moć. Ta moć pripada upravo onima koji mogu stvarati i koristiti te kategorije (Bourdieu, 1991; prema Goodman i Speer, 2007). Mikro-analitički pristup, poznatiji kao analiza kategorizacije članstva, pokazuje da kategorije nikad nisu neutralni opisi objektivnih obilježja, već se koriste s nekom namjerom. Jedna od tih namjera može biti uključivanje moralne dimenzije u međugrupnim odnosima, s ciljem utjecanja na političko djelovanje. Kategorije mogu poslužiti i kao sredstvo za društveni komentar moralnog statusa tražitelja azila. Kategoriziranjem tražitelja azila u one koji uistinu bježe od rata i one koji su ekonomski migranti, javna debata svodi se na pitanje legitimiteta njihovih zahtjeva (Goodman i Speer, 2007).

Političari i javnost uglavnom koriste tri izraza – ekonomski migranti (emigrirali iz svoje države u potrazi za povoljnijom ekonomskom situacijom, nemaju pravo na azil), ilegalni migranti i izbjeglice. Iako su kategorije socijalni konstrukti nastali razgovorom, imaju stvarne implikacije za kategorizirane ljude. Razlog njihova korištenja u debatama o ovoj temi jest to što različite kategorije sadrže različite kvalitete. Izbjeglice su prikazane kao ljudi koji zaslužuju podršku jer su dio moralne kategorije koja implicira ljude koji imaju određenu socijalnu vrijednost jer su ranjivi, prema čemu drugi ljudi imaju etičku dužnost pružiti im pomoć. Druge kategorije poput ilegalnih i ekonomskih migranata ili lažnih tražitelja azila prikazani su kao nemoralni ljudi nedostojni podrške jer nepošteno pokušavaju doći do cilja. Čak i ako su prikazani i kao žrtve, impliciraju teret stanovništvu. Naziv „izbjeglička kriza“ u UK-u pojavio se u rujnu 2015., nakon potapanja broda koji je prevozio migrante iz Turske do Grčke. U incidentu su poginula i djeca, a jedno od njih nasukalo se na obalu. Fotografija trupla „sirijskog dječaka“ obišla je svijet i promijenila narativ s „migrantske krize“ na „izbjegličku“, pri čemu migranti više nisu „ulazili“ ili „prodirali“ u Europu, već je „dohvaćali“ ili „dostizali“. Istraživači ističu kako je do promjene došlo u najmanje tri zemlje unutar manje od tjedan dana. Budući da je termin „izbjeglica“ dio moralne kategorije, migranti su prikazani kao da trebaju pomoć. Upravo u tom trenutku je došlo do velike mobilizacije lokalnog stanovništva koje je pohrlilo u Calais pomoći nesretnim ljudima. Valja napomenuti i kako su te simpatije bile usmjerene uglavnom prema Sirijcima (jer je dječak

navodno bio Sirijac), ali ne i prema ostalim nacionalnostima. Sukladno tomu, britanska vlada je povećala broj odbijenica za azil Eritrejcima i Afganistancima (Goodman i sur., 2017).

Narativ se opet promijenio nakon terorističkih napada u Parizu u studenom 2015., gdje je ubijeno više od 130 ljudi, i siječnju 2016. gdje je počinitelj bio čovjek koji se prethodno lažno predstavljao kao izbjeglica. Zajednički aspekt ovim događajima bila je povezanost s krizom jer je migrantska kriza, između ostalog, prikazana i kao metoda terorista za lagani dolazak do europskog tla. Riječ „migrant“ ponovno se odnosila na nemoralnu i problematičnu kategoriju ljudi koji trebaju biti spriječeni u dolasku do Europe. Korištena terminologija pokazuje da se ne radi o neutralnom načinu izvještavanja, nego da se nastoji prikazati aktere na različite načine – ili kao nekoga vrijednog simpatije i izbjeglicu ili kao nekoga tko predstavlja prijetnju različitim dijelovima Europe. Prikaz krize kao izbjegličke povezan je s pozitivnijim i uključujućim reprezentacijama ljudi, za razliku od prikaza migrantske krize te isključujućih i prijetećih reprezentacija ljudi (Goodman i sur., 2017). Percepcija imigracijske prijetnje jedan je od najpouzdanijih prediktora antiimigracijskih stavova (Čačić-Kumpes, Gregurović i Kumpes, 2012).

Istraživanje koje se bavilo analizom novinskih članaka na temu migranata u Ujedinjenom Kraljevstvu (Crawley i sur., 2016) te oblikom prezentacije migranata u njima, pokazalo je da su oni u više od trećine slučajeva prikazani kao žrtve i u zasluženoj potrebi za podrškom te promjenama pravne, ekonomske i socijalne okoline u UK. Prema člancima, britansko bi društvo profitiralo njihovom integracijom. Izjave i osobna iskustva migranata nalaze se u većini tih priča kao dodatni alat za ganućem publike. Također, vjerojatnije je da će novinari objavljivati osobne priče povezane s traumom, gubitkom i žalovanjem jer to pridonosi portretiranju nekoga kao žrtve. Takvo oblikovanje ima potencijal angažiranja publike u empatičnijem i suosjećajnijem narativu, kao u slučaju utopljenog sirijskog dječaka 2015., koji je i u ovom istraživanju izdvojen kao prekretnica u obliku prezentacije migrantske krize.

1.5. Odnos između crta ličnosti i stavova prema (i)migrantima

Ovo je područje vrlo siromašno empirijskim spoznajama te se tek posljednjih godina počelo intenzivnije istraživati stavove prema imigrantima. Do sada je većina istraživanja bila

usmjerena na odnos ličnosti (operacionalizirane kao skup pet crta ličnosti: ekstraverzija, neuroticizam, ugodnost, savjesnost i otvorenost) i generaliziranih ili specifičnih (rasizam, seksizam) predrasuda. Pritom je važno napomenuti dva nalaza Sibleya i Duckitta (2008). Prvo, veličina efekta crta ličnosti značajno varira ovisno o domenama predrasuda. Na primjer, crta ugodnosti je niže povezana s rasizmom nego s generaliziranim predrasadama. Prema tome, spoznaje dobivene u jednoj domeni predrasuda ne moraju se nužno primijeniti i na domenu imigranata. Drugo, prethodna su istraživanja pokazala da je korelacija između crta ličnosti i predrasuda veća u studentskim uzorcima nego u uzorcima odrasle i starije populacije. Stoga je važno imati na umu reprezentativnost i specifičnosti uzoraka.

Što se tiče veze između crta ličnosti i stavova prema imigrantima, najvažnije su ugodnost i otvorenost (Gallego i Pardos-Prado, 2014). I jedna i druga crta, u skladu s brojnim istraživanjima, povezane su s pozitivnijim stavovima prema imigrantima – ugodnost zbog brige, altruizma i empatije, a otvorenost zbog tolerancije, liberalnih stavova i zainteresiranosti za kulturu i kulturalne razlike. Visoko ugodni pojedinci također dijele liberalne stavove, a visoko otvoreni veću pažnju pridaju informacijama koje opovrgavaju stereotipe i samim tim smanjuju predrasude (Flynn, 2005). I visoko ugodne i visoko otvorene osobe vjerojatnije će stupiti u kontakt s imigrantima ili drugim manjinskim skupinama te sklapati prijateljstva i družiti se s njima (Jackson i Poulsen, 2005)

Istraživanja vezana za savjesnost ne pokazuju konstantne rezultate, iako se mogu istaknuti dvije stvari – savjesnost je povezana s tradicionalnim vrijednostima i konzervativnijim stavovima koji su pak povezani s negativnijim stavovima prema imigrantima, ali je povezana i s višom razinom socio-ekonomskog statusa koji je pak povezan s pozitivnijim stavovima prema imigrantima (Gerber i sur., 2010). No, visoko savjesnim pojedincima nuđenje posla imigrantima može predstavljati opasnost od destabilizacije trenutnog socijalnog poretka i sustava vrijednosti, što je problematično zbog njihove sklonosti urednosti i strukturiranosti. Istraživanje Ackermann i Ackermann (2015) na švicarskom uzorku o stavovima prema imigrantima pokazalo je da visoko savjesne osobe imaju negativnije stavove prema imigrantima u homogenom, ali ne i u heterogenom okruženju. Zanimljiv je nalaz istraživanja koje su proveli Dinesen, Klemmensen i Norgaard (2014) – pokazalo se da je stav prema imigrantima na danskom uzorku ispitanika ovisio o sposobnostima imigranata. Visoko

savjesni i nisko ugodni pojedinci imali su pozitivnije stavove prema radno vještim i sposobnijim imigrantima.

Istraživanja vezana za neuroticizam i ekstraverziju pokazuju kontradiktorne rezultate zbog kojih se ništa pouzdano ne može tvrditi (Sibley i Duckitt, 2008). Ipak, istraživanje koje su proveli Marcus, Sullivan, Theiss-Moore i Wood (1995) u kontekstu tolerancije, pokazalo je da su neurotične osobe sklonije pokazivati veću netoleranciju prema strancima jer ih doživljavaju kao prijatniju. S druge strane, zbog visoke socijalnosti, mogu se očekivati pozitivniji stavovi ekstrovertiranijih pojedinaca prema imigrantima (Ackermann i Ackermann, 2015).

Desničarska autoritarnost pokazuje se kao prediktor negativnih stavova prema imigrantima (Sibley i Duckitt, 2008). No, taj nalaz nije vezan samo za imigrante, već i za druge manjinske skupine poput homoseksualaca (Kalebić Maglica i Vuković, 2016).

1.6. Primjeri efekta oblikovanja u aktualnim političkim zbivanjima

Pad nezaposlenosti u Republici Hrvatskoj

Početak 2017. godine, gotovo svi hrvatski mediji izvještavali su o pozitivnim ekonomskim pokazateljima i konačnom kretanju gospodarstva u željenom smjeru. Pad nezaposlenosti jedan je od glavnih ciljeva svake vlade jer znači da se otvaraju nova radna mjesta i zapošljavaju novi radnici. Najčitaniji hrvatski portal, index.hr, pisao je u siječnju 2017. o rekordnom hrvatskom padu nezaposlenosti u prosincu na razini cijele Europske Unije (MR, 2017). No, je li to zaista toliko pozitivna vijest?

Nije. Pad nezaposlenosti pod utjecajem je različitih faktora kao što su iseljavanje stanovništva, odlazak u mirovinu ili mortalitet. Drugim riječima, smanjenje broja radno sposobnih osoba smanjuje broj nezaposlenih. Prema tome, prikladnije bi bilo govoriti o rastu zaposlenosti jer bi upravo to značilo da se otvaraju nova radna mjesta i zapošljavaju novi radnici. Formulirajući problem na ovaj način, mediji su pokušali status quo ili neuspjeh predstaviti kao – uspjeh.

Grad časti besplatnim bakalarom

Grad Zagreb je za Badnjak 2015. građane počastio s 5000 besplatnih porcija bakalara (HINA, 2015). Slične manifestacije su česte u mnogim gradovima diljem zemlje, gdje nikad ne propuštaju spomenuti kako je ta hrana besplatna. No, je li zaista? Ako uzmemo u obzir da građani svojim novcem direktno ili indirektno financiraju grad i gradsku upravu, njihov se novac zapravo ulaže u takve „besplatne“ porcije koje su zapravo sami sebi kupili. Budući da im je ovaj problem oblikovan na način da ih se časti, vjerojatniji su pozitivniji stavovi prema gradskoj upravi koja toliko brine o svojim mještanima i daruje ih iz svog džepa. Kada bi se građanima reklo da je ta hrana došla od njihovog novca, pitanje je koliko bi to podržavali te bi li imali ideju kvalitetnijeg trošenja gradskog novca.

Žene u Sjedinjenim Američkim Državama zarađuju 77 centa na svaki dolar muškaraca

Posljednjih je godina posebno aktualna rasprava o spolnim razlikama u plaćama. Feministički aktivisti ističu podatak o 77 centa koje prosječna Amerikanka zaradi u odnosu na svaki dolar koji zaradi Amerikanac. Warren Farrell (2005), politolog koji se bavio ovim pitanjem napisavši brojne knjige, vodio se pitanjem „ako su muškarci više plaćeni, zašto bi itko zaposlio muškarca?“. Uglavnom, prihvatimo li taj podatak kao točan, dolazimo do sljedećeg dijela rasprave – obrazloženja. Pobornici te teze kao glavne argumente navode patrijarhalni ustroj društva koji ide na ruku muškarcima, mizoginističke stavove javnosti, diskriminaciju, stereotipne i tradicionalne rodne uloge koje potlačuju žene te razliku u plaći između različitih zanimanja i različitih radnih mjesta – uspoređujući, na primjer, učiteljicu i pirotehničara. Kao što se da primijetiti, ova teza u potpunosti ignorira faktore kao što su porođajni dopusti (koji smanjuju vrijeme koje žene provode na poslu, smanjuju prihode za vrijeme dopusta te odgađaju mogućnost napredovanja na radnom mjestu), opasnost posla kojim se bave (otud razlika između primjera pirotehničara i učiteljice), selidbe zbog boljih radnih uvjeta, želju za ravnotežom između vremena na poslu i vremena kod kuće i tako dalje. Orijentiramo li se zapravo na ključno pitanje, zarađuju li žene manje od muškaraca na istom radnom mjestu kod istog poslodavca u istim uvjetima, odgovor je – ne. Nekad zarađuju čak i više (Farrell, 2005). Ovo je pitanje u medijima vrlo često oblikovano na način da se uspoređuju sasvim različita radna mjesta (npr. dvostruko manja plaća učiteljice u odnosu na pirotehničara), a ne jednake

situacije s jednakim radnim uvjetima, što daje potpuno krivi dojam i priliku feministima da lakše propagiraju svoju agendu.

Problematicni odnos islama i terorizma u Sjedinjenim Američkim Državama

Popularni američki liberalno orijentirani portal The Huffington Post je nakon velikog terorističkog napada u klubu za homoseksualce u Orlando na Floridi 2017. nastojao smiriti tenzije i anti-muslimansku retoriku u javnosti navođenjem službenih podataka o kriminalnim aktivnostima iz FBI-eve baze podataka (Khan, 2016). Podatke su predstavili rekavši da je od 1980. čak 94% terorističkih napada na američkom tlu učinio ne-musliman, iz čega su zaključili da je 9 puta veća vjerojatnost da je počinitelj terorističkog napada na američkom tlu ne-musliman nego musliman.

U ovom je objašnjenju zaključivanje problematično, odnosno pogrešno. Budući da u tom vremenskom razdoblju pripadnici islamske vjeroispovijesti čine 0,45% populacije, i ako su pritom odgovorni za spomenutih 6% terorističkih napada, znači da je vjerojatnost da je musliman počinitelj zapravo 13 puta veća nego da nije. Formulirajući problem na ovaj način, mediji su pokušali problem usmjeriti na to koliko malo te populacije ima gledajući ukupnu populaciju, umjesto da su analizirali rizik po glavi stanovnika.

Što je Trump rekao o Meksikancima?

U jednom od svojih predizbornih govora u 2016., republikanski kandidat za predsjednika SAD-a, Donald Trump, posebnu je pažnju posvetio američkom problemu s ilegalnom imigracijom, konkretno problemu meksičkih migranata. Gotovo svi svjetski mediji, među kojima su prednjačile najveće novinarske kuće poput BBC-a i CNN-a, kritizirale su Trumpa zbog „rasističkih i ksenofobnih“ ispada u kojima je Meksikance nazvao silovateljima, dilerima i kriminalcima čiji se dolazak u SAD mora spriječiti boljom kontrolom granica, za što je predložio famoznu gradnju zida duž cijele granice s Meksikom. Iako je ta izjava bila jedno od glavnih oružja njegovoj opoziciji, ona je izvučena iz konteksta.

Naime, Trump je govorio o ilegalnim migrantima koji nekontrolirano prelaze granicu s Meksikom, ilegalno žive i ilegalno rade na području SAD-a. Mediji su izjavu koja se odnosi na iznimno mali broj ukupne populacije (doduše, nepoznat točno) oblikovali na način da

izgleda da se odnosi na cijelu populaciju svojih susjeda, čime su zahuktali odnose između SAD-a i Meksika, kao i cijelu predsjedničku utrku – odvrćući pažnju od ozbiljnosti pitanja o ilegalnoj imigraciji i imigraciji općenito (pri čemu je pravo stjecanja državljanstva rođenjem na američkom tlu velika kontroverza).

Neredi na Trumpovom predizbornom skupu u Wisconsinu

Ovaj su skup obilježila dva incidenta – liberalno orijentirani mediji, kao što je USA Today (Madhani, 2016), koncentrirali su se na vijest o 15-godišnjoj anti-Trump prosvjednici koja je poprskana suzavcem, a konzervativno orijentirani mediji, kao što je Breitbart (Swoyer, 2016), koncentrirali su se na vijest o starijem muškarcu, republikancu, koji je udaren šakom u glavu. No, istina je da se radi o jednom događaju. Mlada djevojka, čije godine nisu točno poznate, udarila je starijeg muškarca šakom u glavu, a on ju je potom poprskao suzavcem. Ovo je sjajan primjer tendencioznog izvještavanja koje prikazuje samo jednu stranu priče koju će lakše „prodati“ svojoj publici ignorirajući kontekst i cjelovitost problema.

Odnos američkih medija prema jednakim postupcima Obame i Trumpa

Bivši predsjednik SAD-a i prethodnik Donalda Trumpa, Barack Obama, uživao je povjerenje domaćih medija tijekom svojih mandata. Izdvojimo dva primjera. Nedugo nakon preuzimanja dužnosti, Trump je proveo famoznu „muslim-ban“ reformu kojom je zabranio ulazak u državu stanovnicima sedam većinski muslimanskih zemalja opravdavajući to činjenicom da je tu reformu zapravo pokrenuo Obama te da stanovnici tih zemalja predstavljaju najveći rizik od terorizma. Trump je ubrzo bio proglašen rasistom, ksenofobom i islamofobom, za razliku od pokretača reforme koji je u potpunosti ignoriran u očima najtiražnijih medija poput Washington Posta. Taj je dnevnik zanimljiv i zbog sljedeće velike kontroverze u Trumpovom mandatu – „odavanja strogo tajnih podataka ruskim diplomatima“, kako su nazvali događaj sredinom svibnja 2017. u kojemu je Trump predstavljen kao neoprezni i nesposobni predsjednik koji krši zakon i nije dostojan predsjedničke stolice (Miller i Jaffe, 2017). No, Washington Post je u lipnju 2016. Obamin identičan postupak nazvao „dijeljenjem podataka o teroristima u Siriji s Rusijom“ (DeYoung, 2016). Primjetan je dijametralno suprotni stav u kojemu se opravdava takav potez i predstavlja kao nešto uobičajeno i nekontroverzno, kao dio običnog dana u uredu, a ne nešto dostojno veleizdaje.

Saslušanje Jamesa Comeyja

Bivši direktor FBI-a, James Comey, nedugo nakon odstupanja s dužnosti u svibnju 2017., pred američkim je Senatom ispitivan o upletenosti Rusije u ishod predsjedničkih izbora u SAD-u 2016. Jedan od najvećih skandala tijekom kampanje odnosio se na problem e-mailova demokratske kandidatkinje Hillary Clinton, koja je bila pod istragom zbog korištenja osobnog servera u svrhu poslovne komunikacije, a ne službenog. Ti su se e-mailovi ubrzo pokazali kao najstrože čuvani tajni podaci, a bilo ih je oko 30 000, što je bio razlog otvaranja istrage FBI-a. Na spomenutom saslušanju, Comey je izjavio kako je bio pod raznim pritiscima u vezi ove teme, te da ga je državna tužiteljica, Loretta Lynch, tražila da u javnosti ne govori o *kriminalnoj istrazi*, već o *pitanju e-mailova* ili barem *sigurnosnoj provjeri* (Hains, 2017). Sam Comey je rekao kako je dobio dojam da je Lynch pokušavala oblikovati javno mnijenje drukčijim i pogrešnim nazivanjem iste aktivnosti. To bi rezultiralo pozitivnijim, ili vjerojatnije manje negativnim, stavovima prema demokratskoj kandidatkinji u predsjedničkoj utrci.

Marine Le Pen i ekstremna desnica

Tijekom predizborne kampanje za poziciju francuskog predsjednika, kontroverzna Marine Le Pen konstantno je u većini svjetskih medija prozivana ekstremnom desničarkom, iako s političkom „desnicom“ ne dijeli gotovo – ništa. Radi se o kandidatkinji koju krasi gotovo isključivo političke ideje s lijeve strane političkog spektra – sekularnost države, neograničeno pravo na pobačaj, protivljenje smrtnoj kazni i privatizaciji javnih servisa, zagovaranje institucije istospolnih partnerstava te uobičajeno veliki državni aparat. Desni stavovi su joj vezani za ponovnu uspostavu graničnih kontrola i općenito vrlo stroge zakone o imigraciji (npr. ukidanje socijalnih beneficija svim novim imigrantima) koju želi smanjiti što je više moguće.

Prema tome, u najmanju se ruku radi o kandidatu lijevog centra, ali nikako o ekstremnoj desničarki. U ovom se slučaju Le Pen pokušava prikazati kao nekoga tko će ugroziti ljudska prava i/ili prijetiti povratkom fašizma. Takvo lažno i pogrešno opisivanje političkog aktera stvara vrlo negativne konotacije i odbojnost, što zasigurno smanjuje njene šanse u izbornoj utrci.

Bespomoćni Sadiq Khan

Nakon što je 2016. godina, između ostalog, obilježena brojnim terorističkim napadima, londonski gradonačelnik Sadiq Khan je u posjetu New Yorku nakon eksplozije bombe na Manhattanu u izjavi za medije rekao da su teroristički napadi nešto na što moraju biti spremni stanovnici tako velikih gradova. Iako je izjava sama po sebi točna, uzmemo li u obzir npr. krvoprolića u Parizu i Bruxellesu, po mnogima je nespretno sročena. Desno orijentirani mediji poput američkih Breitbarta (Deacon, 2016) su njome zgroženi te taj intervju predstavljaju kao Khanovo priznanje bespomoćnosti, nesposobnosti za nošenje sa sigurnosnim problemima ili čak kao nešto što londonskog gradonačelnika ne smeta koliko bi trebalo – ali uz jedan bitan detalj. Izjavu su preoblikovali u „... teroristički napadi su nešto na što moraju naviknuti stanovnici tako velikih gradova“. Posljedice takvog prezentiranja problema su, prvenstveno, podizanje tenzija u javnosti, ali i snažnije osuđivanje terorizma, kao i vlasti zbog nedovoljnog ulaganja napora u sprječavanje takvih događaja. Izvorna izjava ne implicira toliku bešćutnost i bespomoćnost, posebno ako joj dodamo i sljedeću izjavljenu rečenicu – „To znači da moraju biti spremni u svakom trenutku, imati spremne sigurnosne službe i imati policiju koja je u kontaktu sa zajednicom“. Zamjenom jedne riječi može se u potpunosti promijeniti javno mnijenje o nekom problemu.

1.7. Cilj istraživanja

Cilj ovog rada jest istražiti utjecaj izloženosti različitim oblicima novinskih članaka na stavove ispitanika te istražiti utjecaj crta ličnosti (ekstraverzije, neuroticizma, ugodnosti, savjesnosti, otvorenosti) i desničarske autoritarnosti na stavove ispitanika. Ispitanici će biti maturanti u rasponu dobi od 17 do 19 godina. Takav je uzorak odabran zbog toga što su ljudi u toj dobi najpodložniji promjenama stavova budući da izgrađuju svoju ličnost (Chassin, Presson, Sherman, Montello i McGrew, 1986). Bit će prikupljeni njihovi demografski podaci (dob, spol, religioznost i razina obrazovanja roditelja), a kao mjerni instrumenti koristit će se Skala desničarske autoritarnosti, Big-five upitnik ličnosti te Skala stavova prema tražiteljima azila.

Nezavisna varijabla u istraživanju je eksperimentalni uvjet, odnosno valencija prezentiranog članka koja može biti pozitivna, neutralna ili negativna, a zavisna varijabla je stav prema

migrantima izražen u ukupnom rezultatu prilagođene Skale stavova prema tražiteljima azila. Uspoređivat će se razlika u stavovima prema migrantima između prvog i drugog mjerenja s obzirom na varijantu članka kojemu je određena skupina izložena. U članku će biti varirani naslovi, slike te ključne riječi i izjave. Osnovna ideja jest moralna kategorizacija migranata u izbjeglice i ilegalne migrante, prema istraživanjima Goodmana i Speera (2007), odnosno Goodmana i suradnika (2017), koja utječe na stavove prema migrantima. Upravo zbog različitih konotacija koje se vežu uz te nazive (empatičnost i osjećaj moralne dužnosti pomaganja u slučaju izbjeglica te percipiranje prijatnje i nemoralna u slučaju ilegalnih migranata), istražiti će se eventualni utjecaj efekta oblikovanja na stavove maturanata te povezati s načelima propagandne aktivnosti. Upitnik BFI koristit će za istraživanje odnosa između ekstraverzije, neuroticizma, ugodnosti, savjesnosti, otvorenosti i stavova prema migrantima. Prema definicijama pojedinih crta ličnosti (John i Srivastava, 1999), za očekivati je da će ekstrovertiraniji (socijalni, asertivni, pozitivno emocionalni), ugodniji (altruistični) i otvoreniji (širokih interesa) pojedinci imati pozitivnije stavove prema migrantima, a neurotičniji (emocionalno nestabilni, anksiozni) i savjesniji (promišljeni, organizirani, uredni, skloni pridržavanju pravila i normi) negativnije. Takvi rezultati imaju i empirijsku podlogu (Gallego i Pardos-Prago, 2014; Gerber i sur., 2010; Sibley i Duckitt, 2008). Skala desničarske autoritarnosti poslužit će za provjeru odnosa između karakteristika desničarske autoritarnosti i negativnih stavova prema migrantima, odnosno predrasuda. Pojedinci s višim rezultatom na toj skali skloniji su negativnim stavovima prema svima koji se ne nalaze u njihovoj grupi te je zato za očekivati negativne stavove prema migrantima koji mogu ugroziti njihove resurse i homogenost grupe. Taj nalaz potvrdili su i Sibley i Duckitt (2008). Utjecaj crta ličnosti i desničarske autoritarnosti bit će kontroliran kako bi se što preciznije odvojio od utjecaja valencije članka na stavove prema migrantima.

2. Problem rada i hipoteze

2.1. Problem rada

Ispitati utjecaj efekta oblikovanja, odnosno promjene naslova i ključnih riječi u novinskim člancima na stavove ispitanika prema migrantima uz kontroliranje efekata crta ličnosti (ekstraverzije, neuroticizma, ugodnosti, savjesnosti, otvorenosti) i desničarske autoritarnosti.

2.2. Hipoteze

- I. Promjene naslova i ključnih riječi statistički će značajno utjecati na stavove ispitanika prema migrantima.
  - a) Ispitanici izloženi pozitivno oblikovanom članku imat će pozitivnije stavove prema migrantima u odnosu na početno mjerenje stavova.
  - b) Ispitanici izloženi negativno oblikovanom članku imat će negativnije stavove prema migrantima u odnosu na početno mjerenje stavova.

- II. Crte ličnosti statistički će značajno utjecati na stavove ispitanika prema migrantima.
  - a) Ekstrovertiraniji, ugodniji i otvoreniji ispitanici imat će pozitivnije stavove prema migrantima.
  - b) Neurotičniji i savjesniji ispitanici imat će negativnije stavove prema migrantima.

- III. Desničarsko autoritarniji ispitanici imat će statistički značajno negativnije stavove prema migrantima.

3. Metoda

3.1. Ispitanici

U istraživanju su sudjelovala 102 učenika četvrtih razreda Gimnazije Karlovac, pretežno ženskog spola (78 žena i 24 muškarca), u rasponu dobi od 17 do 19 godina ($M=17.99$, $SD=.22$). Religioznost je bila mjerena na 3 razine (religiozan [37%], nereligiozan [36%] i neodređeno [27%]), ali je za potrebe računanja rezultata pretvorena u dihotomnu varijablu (0-nereligiozan [63%], 1-religiozan [37%]), dok je obrazovanje oca i majke mjereno na četiri razine (1-nezavršena osnovna škola [0%; 1%], 2-završena OŠ [2%; 2%], 3-srednja stručna sprema [51%; 60%], 4-viša ili visoka stručna sprema [47%; 37%]).

3.2. Mjerni instrumenti

Demografski podaci – dob, spol, religioznost (mjerena na tri razine: religiozan, nereligiozan i neodređeno), razina obrazovanja roditelja (mjerena na četiri razine: 1-nezavršena osnovna škola, 2-završena OŠ, 3-srednja stručna sprema, 4-viša ili visoka stručna sprema).

Skala desničarske autoritarnosti (RWA – Right Wing Authoritarianism; Zakrisson, 2005; Tomić, Huić i Čepulić, 2013) – Skala mjeri odlike konvencionalizma, autoritarne agresije i autoritarne submisivnosti, a dobar je prediktor sklonosti predrasudama, homofobiji i etnocentrizmu te je orijentirana na submisivnost prema autoritetu unutar grupe. Zakrisson (2005) je napravila skraćenu skalu radi pojednostavljivanja procesa mjerenja i poboljšanja valjanosti čestica. Faktorska struktura je zadovoljavajuća, a pouzdanost izražena Cronbach alpha koeficijentom kreće se od .72 do .80. U ovom istraživanju koristila se hrvatska verzija skraćene skale autoritarnosti koju su preveli i koristili u svome istraživanju Tomić i suradnici (2013). Primjeri čestica skale su „Podaci pokazuju da bismo trebali strože kažnjavati zločine i seksualni nemoral kako bismo održali red i mir” ili „Tradicionalni običaji i vrijednosti još su uvijek najbolje smjernice za život”.

Skala se sastoji od 15 rečenica izjavnog tipa, a za odgovaranje je rabljen Likertov format odgovaranja (1-Uopće se ne slažem, 5-U potpunosti se slažem). Slaganje s neparnim česticama i neslaganje s parnim izražava autoritarni stav. To je napravljeno da bi se izbjegla

pristranost radi orijentacije tvrdnji. Viši rezultat predstavlja višu desničarsku autoritarnost. Pouzdanost skale u ovom istraživanju iznosi .80.

Upitnik petofaktorskog modela ličnosti (Big Five Inventory, BFI; John i Srivastava, 1991; prema Kardum, Gračanin i Hudek-Knežević, 2006) – Najpopularniji i najkorišteniji upitnik ličnosti koji ispituje pet osnovnih crta ličnosti (ekstraverzija, neuroticizam, ugodnost, savjesnost i otvorenost za iskustva). Upitnik se sastoji od 44 čestice u obliku kratkih verbalnih fraza, a zadatak sudionika je da procijene vide li sebe kao osobu koja ima svaku od navedenih osobina (npr. depresivna, otvorena i društvena, ponekad gruba prema drugim ljudima, voli razmišljati i igrati se idejama i sl.). Odgovori se boduju na ljestvici Likertova tipa od pet stupnjeva (0-Uopće se ne slažem do 4-U potpunosti se slažem). Primjeri čestica ovog upitnika su „Sebe vidim kao osobu koja je pričljiva“ ili „Sebe vidim kao osobu koja je gotovo prema svima pažljiva i ljubazna“. Upitnik posjeduje zadovoljavajuće psihometrijske karakteristike, usprkos svojoj jednostavnosti i kratkoći. Na kanadskim i američkim uzorcima pouzdanosti se kreću u rasponu od .75 do .90, a test-retest pouzdanosti u razmaku od tri mjeseca iznose od .80 do .90. Upitnik su na hrvatski jezik preveli Kardum, Gračanin i Hudek-Knežević (2006). Struktura ovog upitnika na hrvatskom jeziku provjerena je korištenjem konfirmatorne faktorske analize, a dobiveni indeksi pogodnosti ukazuju na zadovoljavajuću adekvatnost predviđene petofaktorske strukture (Kardum i sur., 2006). Pouzdanosti u istraživanju koje su proveli Kardum i suradnici (2006), također su zadovoljavajuće i kreću se od .72 do .82. U ovom istraživanju ona iznosi .70.

Skala stavova prema tražiteljima azila (Župarić-Iljić i Gregurović, 2012) – Skalu čini 12 čestica u formatu odgovora na skali Likertovog tipa (od 1-Uopće se ne odnosi na mene do 5-U potpunosti se odnosi na mene). Primjeri čestica ovog upitnika su „Ne bih volio živjeti u istoj ulici ili kvartu s migrantom“ ili „Migranti ne predstavljaju prijetnju zaraze epidemijama u prihvatilištu gdje borave“. Viši rezultat na skali predstavlja negativnije stavove prema migrantima. Ukupan rezultat na skali stavova je linearna kombinacija svih čestica. Osnovna verzija skale ima tri faktora, a njihove pouzdanosti redom iznose: .81 za percepciju društvene prijetnje, .74 za percepciju kulturalne prijetnje te .77 za percepciju zdravstveno-ekonomske prijetnje (Župarić-Iljić i Gregurović, 2012). U ovom istraživanju ona iznosi .85.

Članak **Jutarnjeg lista**, najčitaniji u Hrvatskoj na temu migrantske krize, za kojeg je dobiveno dopuštenje za korištenje u svrhu istraživanja, preuzet s <http://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/hrvatska-u-fokusu-najutjecajnijih-svjetskih-medija-svi-isticu-kako-je-lijepa-nasa-za-razliku-od-madarske-pokazala-svoje-humano-lice/301165/>

Članak je bio variran na sljedeći način: neutralna verzija bila je prikazana s tri izmjene – slika ispod naslova bila je neutralna – umjesto policajca s djetetom, na slici je bio samo policajac neutralnog izraza lica. U tekstu je riječ „izbjeglica“ bila zamijenjena riječju „migrant“, a naslov nije sadržavao vrednovanje postupka Hrvatske (dakle, nije pisalo da je država pokazala humano lice, već samo da je drukčije postupila). Budući da se riječ izbjeglica odnosi na čovjeka koji bježi od rata u vlastitoj zemlji, čime izaziva emocionalnu reakciju suosjećanja ili žaljenja, neutralni oblik je prikladniji za ovu varijaciju. Osim toga, ne postoje konkretni podaci o ljudima iz članka pa zapravo ne možemo reći jesu li izbjeglice jer bi to impliciralo točno odakle dolaze.

Pozitivna verzija članka sadrži sliku policajca koji drži dijete u ruci čime cilja na suosjećanje i žaljenje, zbog čega se i koristi riječ „izbjeglica“. Osim toga, naslov nije neutralan, već je prikazan u izvornom obliku gdje ukazuje na „humano lice Hrvatske“ čime se opet cilja na moralno ispravan postupak Hrvatske i pozitivne emocije. Izjave u tekstu koje su neutralne ili pokazuju da postupak ima i pozitivnu i negativnu stranu, izmijenjene su na način da pokazuju samo pozitivnu stranu.

Negativna verzija članka ima negativnu sliku ispod naslova – nereda i sukob policije s migrantima. Naslov ukazuje na „ilegalne migrante“, što je najopravdaniji naziv jer, kao što smo napisali, ne postoje točni podaci o tome odakle ti migranti dolaze, tko su, a i ilegalno prelaze granice. Izjave u tekstu koje su neutralne ili pokazuju da postupak ima i pozitivnu i negativnu stranu, izmijenjene su na način da pokazuju samo negativnu stranu.

3.3. Postupak istraživanja

Predistraživanje

Predistraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 24 studenta druge godine preddiplomskog studija psihologije na Filozofskom fakultetu u Rijeci, od čega 22 žene i dva muškarca, prosječne dobi od 19.58 godina ($SD=.50$). Deskriptivni podaci za ispitane varijable u predistraživanju prikazani su u Tablici 1. Religioznost je bila mjerena na tri razine

(religiozan [13%], nereligiozan [79%] i neodređeno [8%]), ali je za potrebe računanja pretvorena u dihotomnu varijablu (0-nereligiozan [87%], 1-religiozan [13%]), dok je obrazovanje oca i majke mjereno na četiri razine (1-nezavršena osnovna škola [0%; 0%], 2-završena OŠ [0%; 0%], 3-srednja stručna sprema [71%; 54%], 4-viša ili visoka stručna sprema [29%; 46%]). Ispitanici su slučajnim odabirom bili podijeljeni u tri skupine, po osam njih u svakoj. Cilj istraživanja bio je provjeriti hipoteze i podražajni materijal.

Potvrđena je jedna hipoteza – ispitanici koji su izloženi negativno oblikovanom članku, u drugom su mjerenju imali negativnije stavove prema migrantima.

Tablica 1. Deskriptivni podaci za ispitane varijable u predistraživanju

	N	Aritm. Sredina	St. devijacija
Ekstraverzija	24	18.92	5.17
Neuroticizam	24	14.00	5.25
Ugodnost	24	22.75	4.57
Savjesnost	24	23.58	6.53
Otvorenost	24	24.38	8.19
RWA	24	34.08	6.05

Glavno istraživanje

Istraživanje je bilo provedeno u suradnji s Gimnazijom Karlovac. Prethodno je prikupljeno dopuštenje ravnatelja škole za provođenje istraživanja, a potom i suglasnosti roditelja učenika za sudjelovanje njihove djece u istraživanju. Ispitanike su činili učenici četvrtih razreda u toj školi koji su u istraživanju sudjelovali u dva navrata – prvi put su ispunjavali tri upitnika (RWA, BFI, Skala stavova prema tražiteljima azila), a drugi put, nakon dva tjedna, pročitali članak te nakon toga ponovno ispunili samo Skalu stavova prema tražiteljima azila.

Budući da je šest školskih razreda sudjelovalo u istraživanju, po dva razreda su slučajnim odabirom bila podijeljena u tri skupine – jedna je bila izložena pozitivnom sadržaju, druga neutralnom, a treća negativnom. Dakle, prvi dio istraživanja bio je jednak za sve, a drugi je bio variran po skupinama.

Istraživanje je bilo provedeno na satovima razredne nastave u formi papir-olovka uz prisustvo ispitivača u učionici koji je tijekom ispunjavanja upitnika odgovarao na eventualna pitanja i razjašnjavao nejasnoće u vezi istraživanja. Ispitanicima je bila osigurana anonimnost te objašnjena svrha istraživanja.

4. Rezultati

Statistička analiza dobivenih podataka provedena je pomoću računalnog programa Statistical Package for Social Sciences (SPSS), verzija 17.0. Dio demografskih varijabli isključen je iz analize – uzorak je većinom ujednačen po spolu (78% ženski spol) i dobi (95% 18 godina).

4.1. Deskriptivni podaci

U prikupljenim podacima nije bilo nedostajućih ni ekstremnih vrijednosti. Distribucija podataka je normalna, što je provjereno mjerama centralne tendencije te indeksima spljoštenosti i simetričnosti. Podaci su prikazani u Tablici 2. Religioznost je mjerena na tri razine (religiozan, nereligiozan, neodređeno), ali je za potrebe računanja rezultata pretvorena u dihotomnu varijablu (religiozan i nereligiozan).

Tablica 2. Deskriptivni podaci za ispitivane varijable

	N	Arifmetička sredina	Standardna devijacija	Indeks simetričnosti	Indeks spljoštenosti
Ekstraverzija	102	19.43	3.14	-.32	.37
Neuroticizam	102	16.03	3.80	.09	.01
Ugodnost	102	21.86	3.47	.06	-.08
Savjesnost	102	22.69	3.12	.82	1.13
Otvorenost	102	26.07	5.70	-.20	-.74
RWA	102	37.90	8.15	.32	-.28
Početni stavovi	102	27.24	8.25	.57	.24

4.2. Povezanost između ispitanih varijabli

Izračunate su korelacije između mjerenih varijabli izražene Pearsonovim koeficijentom korelacije, te su prikazane u matrici korelacija u Tablici 3. Promjena stava izračunata je kao razlika između drugog i prvog mjerenja rezultata na prilagođenoj Skali stavova prema tražiteljima azila.

Tablica 3. Povezanost između crta ličnosti, religioznosti, desničarske autoritarnosti i početnih stavova prema migrantima

	Ekstraverzija	Neuroticizam	Ugodnost	Savjesnost	Otvorenost	Religioznost	RWA	Početni stavovi
Ekstraverzija								
Neuroticizam	.25**							
Ugodnost	.25*	.33**						
Savjesnost	.14	.13	.56**					
Otvorenost	.43**	.02	.15	.07				
Religioznost	.07	.04	.26**	.23*	-.10			
RWA	.12	.00	.16	.09	.11	.52**		
Početni stavovi	-.04	.00	-.07	-.04	-.16	.18	.53**	

* $p < .05$, ** $p < .01$

Neke od crta ličnosti pokazuju pozitivnu međusobnu povezanost – ekstraverzija s neuroticizmom ($r = .25$, $p < .01$), ugodnosti ($r = .25$, $p < .05$) i otvorenosti ($r = .43$, $p < .01$) te ugodnost s neuroticizmom ($r = .33$, $p < .01$) i savjesnosti ($r = .56$, $p < .01$). Religioznost je pozitivno povezana s ugodnosti ($r = .26$, $p < .01$) i savjesnosti ($r = .23$, $p < .05$). Desničarska autoritarnost pokazuje pozitivnu povezanost s religioznosti ($r = .52$, $p < .01$), a početni stavovi prema migrantima pokazuju pozitivnu povezanost s desničarskom autoritarnosti ($r = .53$, $p < .01$), što znači da pojedinci koji su desničarsko autoritarniji imaju negativnije stavove prema migrantima.

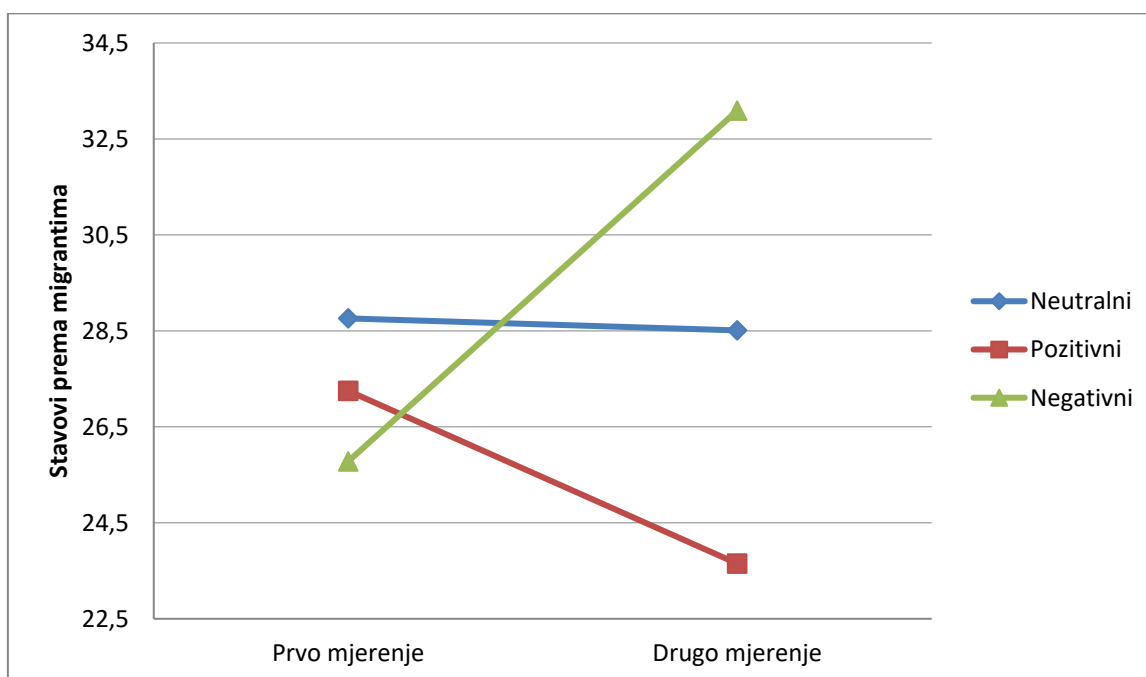
4.3. Grupne razlike u stavovima prema migrantima nakon drugog mjerenja

U okviru inferencijalne obrade rezultata, provedena je dvosmjerna analiza kovarijance (ANCOVA) s ponovljenim mjerenjima na faktoru vremena ispunjavanja upitnika (prije/poslije) i valencijom članaka (pozitivnom, neutralnom i negativnom) koja je manipulirana između ispitanika te stavovima prema migrantima kao zavisnom varijablom. Utjecaj ostalih varijabli (ekstraverzije, neuroticizma, ugodnosti, savjesnosti, otvorenosti, desničarske autoritarnosti, religioznosti te obrazovanja roditelja) je kontroliran.

Analiza je pokazala kako postoji statistički značajna interakcija između vremena ispunjavanja i valencije članaka ($F_{2,90}=36.36$, $p<.01$) s velikim efektom (part. $\eta^2=.45$). Post-hoc analizom, koja je prikazana na Slici 1., utvrđeno je da su ispitanici izloženi pozitivno oblikovanom članku imali pozitivnije stavove prema migrantima u drugom mjerenju ($M_2=23.65$, $SD_2=1.29$) u odnosu na prvo mjerenje ($M_1=27.25$, $SD_1=1.28$), a ispitanici izloženi negativno oblikovanom članku imali negativnije stavove prema migrantima u drugom mjerenju ($M_2=33.09$, $SD_2=1.26$) u odnosu na prvo mjerenje ($M_1=25.78$, $SD_1=1.26$). Kod ispitanika izloženih neutralno oblikovanom članku nije bilo razlike između prvog ($M_1=28.76$, $SD_1=1.27$) i drugog mjerenja ($M_2=28.51$, $SD_2=1.27$).

Kao statistički značajan kovarijat istaknula se desničarska autoritarnost ($F_{1,86}=22.44$, $p<.01$), s velikim efektom (part. $\eta^2=.21$). Prema tome, desničarski autoritarniji pojedinci pokazuju negativnije stavove prema migrantima. Ostali kovarijati nisu se pokazali značajnima.

Slika 1. Post-hoc analiza grupnih razlika u stavovima prema migrantima između prvog i drugog mjerenja

5. Rasprava

Cilj ovog istraživanja bio je istražiti utjecaj izloženosti različitim oblicima novinskih članaka o migrantskoj krizi na stavove ispitanika, maturanata Gimnazije Karlovac, pri čemu se očekivalo da će ispitanici izloženi pozitivno oblikovanom članku u drugom mjerenju iskazati pozitivnije stavove prema migrantima, a ispitanici izloženi negativno oblikovanom članku negativnije. Druga je pretpostavka bila da će ekstrovertiraniji, ugodniji i otvoreniji ispitanici imati pozitivnije stavove prema migrantima, a neurotičniji i savjesniji negativnije. Očekivalo se i da će desničarsko autoritarniji ispitanici pokazati negativnije stavove prema migrantima.

Za statističku obradu rezultata korištena je dvosmjerna analiza kovarijance s ponovljenim mjerenjima. Rezultati su potvrdili dvije od tri (I i III) hipoteze – ispitanici izloženi pozitivno oblikovanom članku imali su pozitivnije stavove prema migrantima u drugom mjerenju, a ispitanici izloženi negativno oblikovanom članku imali su negativnije stavove prema migrantima u drugom mjerenju. Negativnije stavove prema migrantima imali su i desničarsko autoritarniji ispitanici. Iako korelacijska matrica nije potrebna kod prikaza rezultata o razlikama između grupa (za razliku od korelacijskih istraživanja), ovdje nam prvenstveno koristi za prikaz smjera promjene stava.

Nalazi vezani za Ia hipotezu mogu se objasniti empatičnijim i suosjećajnijim narativom pozitivno oblikovanog članka koji naglašava humano postupanje prema žrtvama koje trebaju našu pomoć, kao što su u svom istraživanju problem objasnili Crawley i suradnici (2016). Šiber (2003) je naglašavao važnost emocija u ovom području; budući da su one najosjetljiviji dio ljudske psihe, izazivanje željenih emocionalnih reakcija kao u ovom slučaju može smanjiti eventualni otpor i kritičnost, što se prvenstveno postiže predstavljanjem migranata kao izbjeglica – dijelova moralne kategorije koja implicira našu etičku dužnost pružanja pomoći (Goodman i sur., 2017).

Nalazi vezani za Ib hipotezu mogu se objasniti fenomenom percipirane prijetnje migranata za domicilnu kulturu, resurse i zdravlje. Budući da je negativno oblikovan članak sadržavao različite podražaje koji se mogu okarakterizirati kao prijeteći (slika sukoba specijalne policije i migranata, isticanje opasnosti u izjavama političara), ispitanici su mogli protumačiti migrante kao skupinu koja naseljavanjem može izmijeniti kulturu države u koju dolaze,

povećati stopu kriminala i ugroziti nacionalno jedinstvo. Osim toga, veći priljev migranata koji tek trebaju proći proces asimilacije te pronaći posao u zemlji koja ima značajnih problema s manjkom zaposlenih, omjerom zaposlenih i umirovljenih, ali i lošom i neobećavajućom gospodarskom situacijom, ispitanici su mogli protumačiti i kao značajni udar na svoje resurse, odnosno financijski sustav države, veće izdatke u polju socijalne pomoći ili općenitog troška na smještaj. Opasnost od bolesti i zaraze epidemijama bila je važan faktor u negativnijim stavovima Hrvata prema tražiteljima azila i u prošlim istraživanjima koja su se bavila sličnom temom čak i kada je ona bila relativno nova (Benčić i sur., 2005; prema Župarić-Iljić, 2013). Svemu tome mogao je doprinijeti i strah od terorizma, uzmemo li u obzir eksponencijalni rast broja terorističkih napada diljem Europe koji se poklopio s pojavom migrantske krize na Starom kontinentu.

Hipoteza II nije potvrđena – niti jedna od mjerenih crta ličnosti (ekstraverzija, neuroticizam, ugodnost, savjesnost, otvorenost) nije značajno utjecala na stavove prema migrantima. To se može objasniti strogom kontrolom crta ličnosti i strogim odvajanjem od efekta valencije članka. S druge strane, taj nalaz može dodatno povećati kontradiktorne rezultate i konfuznost u ovom području.

Budući da je Skala desničarske autoritarnosti dobar prediktor predrasuda i etnocentrizma te je orijentirana na podređenost autoritetu unutar grupe (Zakrisson, 2005), očekivalo se da će pojedinci s višim rezultatom na toj skali imati negativnije stavove prema migrantima, što se i pokazalo (hipoteza III). Jedna od glavnih odlika etnocentrizma je upravo negativan stav prema „strancima“, odnosno svima izvan grupe. Ako se vlastita kultura smatra najboljom i polazišnom točkom za procjenu drugih kultura, svaki dolazak migranata drukčije kulture narušava postojeću kulturu stranom i „manje vrijednom“ kulturom, koja pored toga još i ugrožava homogenost osnovne grupe.

Osim navedenog, važno je i napomenuti kako ispitanici nisu bili od strane eksperimentatora dodatno motivirani kritički se osvrtni na pročitane članke te tako možda umanjiti efekt oblikovanja. Na rezultate je moglo utjecati ponavljanje istog oblika prezentacije problema u različitim medijima (Entman, 1993), budući da je istraživanje provedeno nakon više od

godine dana od početka migrantske krize, kada su stavovi o toj temi mogli biti već davno formirani.

Glavni metodološki problemi ovog istraživanja su: nedovoljna zastupljenost muškog spola, ujednačenost po dobi, kontroverzna tema s obzirom na političke aktualnosti te pritisak javnosti i medija, nedovoljno razumijevanje problematike i problematično religijsko izjašnjavanje. Pretežno ženski uzorak sprječava istraživanje spolnih razlika u stavovima prema migrantima. Rezultati prethodnih istraživanja u kontekstu spolnih razlika su oprečni (Maslić-Seršić i Vukelić, 2013; Župarić-Iljić i Gregurović, 2012), no svejedno bi bilo korisno imati dodatni argument za jednu ili drugu tezu. Istraživanje koje su proveli Maslić-Seršić i Vukelić (2013) pokazalo je kako stariji ljudi imaju ksenofobnije stavove, no u ovom istraživanju nije bilo ispitanika starijih od 19 godina. Čačić-Kumpes i suradnici (2012) također su dobili takav nalaz te ga objasnili percepcijom prijete domaćeinskoj kulturi i težim miranjem ispitanika s mogućnosti da se na poslu nađu u podređenom položaju u odnosu na imigrante. Kontroverznost teme predstavlja povećan rizik od javljanja socijalno poželjnih odgovora, posebice jer se radi o adolescentima koji su u dobi kada im je iznimno važno mišljenje drugih ljudi. Moguće je i govoriti o nedovoljnom razumijevanju problematike zbog posljednje čestice u prilagođenoj Skali stavova prema tražiteljima azila – „Migranti ne predstavljaju ekonomski teret našoj zemlji“. U prvom se mjerenju s tom tvrdnjom djelomično ili potpuno složilo 24.5% ispitanika, a u drugom 21.6%. Naime, država troši novac na svakog imigranta, bilo da ostane trajno raditi, bilo da kampira pod policijskom prismotrom nekoliko dana prije nastavljanja puta u druge zemlje Europske unije. Religijsko je izjašnjavanje problematično jer je 37% ispitanika odgovorilo da ne znaju jesu li religiozni, što bi moglo utjecati na eventualnu značajnost religioznosti kao prediktora promjene stava prema migrantima, budući da je u istraživanju Maslić-Seršić i Vuković (2013) trećina ispitanika iskazivala negativan stav prema muslimanima smatraju ih prijetejnom sigurnosti.

Glavna prednost ovog istraživanja jest to što je jedino eksperimentalno koje se bavi ovom iznimno aktualnom svjetskom temom u Hrvatskoj te tako može pružiti dodatan uvid u ovu problematiku na ovom prostoru, kao i pomoći u javnim raspravama oko budućnosti imigracijske politike. Osim toga, ono ima i teorijski doprinos u vidu potvrđivanja teorijskog

okvira utjecaja efekta oblikovanja na stavove prema migrantima i migrantskoj krizi u kontekstu Hrvatske.

Implikacije ovog istraživanja ističu važnost povećanja svjesnosti o efektu oblikovanja i propagandnim načelima u javnosti. Budući da oblik prezentacije nekog problema može imati snažan utjecaj na stavove ljudi, pitanje je u kojem je odnosu broj stavova koje su ljudi samostalno izgradili i broj stavova koji im je nametnut putem medija. Bilo da se radi o jeftinim prodajnim trikovima u dućanima na mikrorazini ili o političkim igrama na makrorazini, važno je educirati javnost o ovoj temi kako bismo unaprijedili vrijednosti demokracije u društvu, osjećaj slobode izbora, ali i povjerenje u autoritete. S druge strane, ovi nalazi mogu pomoći i u stvaranju i provođenju političkih imigracijskih, ali i antiimigracijskih agendi, s najvećim naglaskom na radu masovnih medija, odnosno načinu na koji oni odluče predstaviti temu.

6. Zaključak

Rezultati ovog istraživanja upućuju na značajan utjecaj efekta oblikovanja na stavove prema migrantima u kontekstu europske migrantske krize. Pokazalo se da su ispitanici izloženi pozitivno oblikovanom članku imali pozitivnije stavove prema migrantima u drugom mjerenju, a ispitanici izloženi negativno oblikovanom članku imali negativnije stavove prema migrantima u drugom mjerenju. Također, desničarsko autoritarniji ispitanici imali su negativnije stavove prema migrantima.

7. Literatura

Ackermann, K. i Ackermann, M. (2015). The Big Five in context: Personality, diversity and attitudes toward equal opportunities for immigrants in Switzerland. *Swiss Political Science Review*, 21(3), 396-418.

Anderson, K.D. (2010). *Framing traits: The role of personality in framing effects*. Preuzeto s izvora:

<http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1004&context=poliscitheses>

Andsager, J. i Powers, A. (1999). Social or economic concerns: How news and women's magazines frame breast cancer in the 1990s. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 76, 531-550.

Aronson, E., Wilson, T.D. i Akert, R.M. (2002). *Socijalna psihologija*. Zagreb: MATE.

Black, J. (2001). Semantics and ethics of propaganda. *Journal of Mass Media Ethics*, 16(2), 121-137.

Charles, S., Mather, M. i Carstensen, L.L. (2003). Aging and emotional memory: The forgettable nature of negative images for older adults. *Journal of Experimental Psychology: General*, 132, 310–324.

Chassin, L., Presson, C.C., Sherman, S.J., Montello, D. i McGrew, J. (1986). Changes in peer and parent influence during adolescence: Longitudinal versus cross-sectional perspectives on smoking initiation. *Developmental Psychology*, 22(3), 327-334.

Chong, D. i Druckman, J.N. (2007). A theory of framing and opinion formation in competitive elite environments. *Journal of Communication*, 57, 99-118.

Combs, J. E. i Nimmo, D. (1993). *The new propaganda: The dictatorship of palaver in contemporary politics*. New York: Longman.

Crawley, H., McMahon, S. i Jones, K. (2016). *Victims and villains: Migrant voices in the British media*. Preuzeto s izvora:

http://www.coventry.ac.uk/Global/05%20Research%20section%20assets/Research/URC%20-%20Trust,%20Peace%20and%20Social%20Relations/Victims%20and%20Villains_Digital.pdf

Čačić-Kumpes, J., Gregurović, S. i Kumpes, J. (2012). Migracija, integracija i stavovi prema imigrantima u Hrvatskoj. *Revija za sociologiju*, 42(3), 305-336.

Dawkins, R. (2007). *Sebični gen*. Zagreb: Izvori.

Deacon, L. (2016). *London's Muslim mayor tells New York and London to get used to terrorism*. Preuzeto s izvora:

<http://www.breitbart.com/london/2016/09/19/londons-muslim-mayor-tells-new-york-terror-attacks-normal-trump-scapegoating/>

DeYoung, K. (2016). *U.S. offers to share Syria intelligence on terrorists with Russia*. Preuzeto s:

https://www.washingtonpost.com/world/national-security/us-offers-to-share-syria-intelligence-on-terrorists-with-russia/2016/06/30/483a2afe-3eec-11e6-84e8-1580c7db5275_story.html?utm_term=.5f590a9794fb

Dinesen, P.T., Klemmensen, R. i Norgaard, A.S. (2014). Attitudes toward immigration: The role of personal predispositions. *Political Psychology*, 37(1), 55-72.

Ellul, J. (1965). *Propaganda: The formation of men's attitudes*. New York: Knopf.

Entman, R. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51-58.

Farrell, W. (2005). *Why men earn more?* New York: AMACOM.

Flynn, F.J. (2005). Having an open mind: The impact of openness to experience on interracial attitudes and impression formation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(5), 816-826.

Gallego, A. i Pardos-Prado, S. (2014). The Big Five personality traits and attitudes towards immigrants. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(1), 79-99.

Gamliel, E., Zohar, A.H. i Kreiner, H. (2014). Personality traits moderate attribute framing effects. *Social Psychological and Personality Science*, 5(5), 584-592.

Gerber, A.S., Huber, G.A., Doherty, D., Dowling, C.M. i Ha, S.E. (2010). Personality and political attitudes: Relationships across issue domains and political contexts. *American Political Science Review*, 104(1), 111-133.

Gigerenzer, G. i Gaissmaier, W. (2011). Heuristic decision making. *Annual Review of Psychology*, 62, 451-482.

Goodman, S., Sirriyeh, A. i McMahon, S. (2017). The evolving (re)categorization of refugees throughout the „refugee/migrant crisis“. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 27(2), 105-114.

Goodman, S. i Speer, S.A. (2007). Category use in the construction of asylum seekers. *Critical Discourse Studies*, 4(2), 165-185.

Gordon, G.N. (1971). *Persuasion: The theory and practice of manipulative communication*. New York: Hastings House.

Hains, T. (2017). *Comey: Lynch ordered me to call Clinton email scandal a "matter" and not a "criminal investigation"*. Preuzeto s izvora:

https://www.realclearpolitics.com/video/2017/06/08/lynch_told_me_to_call_clinton_email_scandal_a_matter_and_not_an_investigation.html

Hastie, R.K. i Dawes, R.M. (2011). Rational choice in an uncertain world: The psychology of judgement and decision making. *The American Journal of Psychology*, 124(2), 247-251.

Hess, T.M., Rosenberg, D.C. i Waters, S.J. (2001). Motivation and representational processes in adulthood: The effects of social accountability and information relevance. *Psychology and Aging*, 16(4), 629-642.

HINA. (2017). *U Zagrebu po prvi put podijeljeno 5000 porcija bakalara*. Preuzeto s izvora: <https://www.vecernji.hr/zagreb/u-zagrebu-po-prvi-put-podijeljeno-5000-porcija-bakalara-1047344>

Hrvatski jezični portal - HJP (b.d.). Preuzeto s <http://hjp.znanje.hr/>

Jackson, J.W. i Poulsen, J.R. (2005). Contact experiences mediate the relationship between Five factor model personality traits and ethnic prejudice. *Journal of Applied Social Psychology*, 35(4), 667-685.

John, O.P. i Srivastava, S. (1999). The Big-Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. *Handbook of personality: Theory and research*, 2, 102–138.

Johnson, M. (1990). Age differences in decision making: A process methodology for examining strategic information processing. *Journal of Gerontology*, 45(2), 75–78.

Kahneman, D. i Tversky, A. (1979). Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica*, 47, 263-291.

Kalebić Maglica, B. i Vuković, A. (2016). Autoritarnost kao medijator efekta osobina ličnosti na predrasude studenata prema homoseksualnim osobama. *Društvena istraživanja*, 25(3), 393-411.

Kardum, I., Gračanin, A. i Hudek-Knežević, J. (2006). Relations of five-factor personality traits and attachment styles with different aspects of sexuality. *Psychological Topics*, 15(1), 101-128.

Katz, D. (1960). The functional approach to the study of attitudes. *Public Opinion Quarterly*, 24(2), 163-204.

Khan, H. (2016). *Don't throw the blame on Muslims for the pulse shooting in Orlando*.

Preuzeto s:

http://www.huffingtonpost.com/hannah-khan/dont-throw-the-blame-on-muslims_b_10433836.html

Kim., S., Goldstein, D., Hasher, L. i Zacks, R. (2005). Framing effects in younger and older adults. *The Journal of Gerontology*, 60(4), 215-218.

Lasswell, H.D. (1927). The theory of political propaganda. *American Political Science Review*, 627.

Lehman, J. (2012). *A brief explanation of the Overton window*. Preuzeto s izvora: <http://www.mackinac.org/overtonwindow>

Loftus, E.F. i Palmer, J.C. (1974). Reconstruction of automobile destruction: An example of the interaction between language and memory. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 13, 585-589.

Madhani, A. (2016). *Teen girl pepper-sprayed in fight outside Trump rally*. Preuzeto s izvora: <https://www.usatoday.com/story/news/2016/03/29/girl-pepper-sprayed-groped-outside-wisconsin-trump-rally/82397848/>

Marcus, G.E., Sullivan, J.L., Theiss-Moore, E. i Wood, S.L. (1995). *With malice toward some: How people make civil liberties judgements*. Cambridge: Cambridge University Press.

Martin, E.D. (1929). Our invisible masters. *Forum*, 81, 142–145.

Maslić-Seršić, D. i Vukelić, A. (2013). *Istraživački izvještaj: Zastupljenost i indikatori diskriminacijskih i ksenofobičnih stavova u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Centar za mirovne studije.

M.R. (2017). *Hrvatska imala najveći pad nezaposlenosti u EU*. Preuzeto s izvora: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/hrvatska-imala-najveci-pad-nezaposlenosti-u-eu/942884.aspx>

Miller, G. i Jaffe, G. (2017). *Trump revealed highly classified information to Russian foreign minister and ambassador*. Preuzeto s: https://www.washingtonpost.com/world/national-security/trump-revealed-highly-classified-information-to-russian-foreign-minister-and-ambassador/2017/05/15/530c172a-3960-11e7-9e48-c4f199710b69_story.html?utm_term=.67731a7231a9

Mundorf N., Drew, D., Zillmann, D. i Weaver, J. (1990). Effects of disturbing news on recall of subsequently presented news. *Communication Research*, 17, 601-615.

Nelson, T.E., Clawson, R.A. i Oxley, Z.M. (1997). Media framing of a Civil Liberties Conflict and Its Effect on Tolerance. *American Political Science Review*, 91(3), 567-583.

Peterson, J.B. (2017). *Joe Rogan Experience*. Preuzeto s izvora: <http://podcasts.joerogan.net/>

Pratt, C.B., Ha, L. i Pratt, C.A. (2002). Setting the public health agenda on major diseases in Sub-Saharan Africa: African popular magazines and medical journals, 1981-1997. *Journal of Communication*, 52(4), 889-904.

Sibley, C.G. i Duckitt, J. (2008). Personality and prejudice: A meta-analysis and theoretical review. *Personality and Social Psychology Review*, 12(3) 248-279.

Swoyer, A. (2016). *Report: Anti-Trump protester punches Donald Trump supporter in the face*. Preuzeto s izvora:

<http://www.breitbart.com/big-government/2016/03/30/report-anti-trump-protester-punches-donald-trump-supporter-face/>

Šiber, I. (1992). *Politička propaganda i politički marketing*. Zagreb: Alinea.

Šiber, I. (2003). *Politički marketing*. Zagreb: Politička kultura.

Thomas, A.K. i Millar, P.R. (2012). Reducing the framing effect in older and younger adults by encouraging analytic processing. *The Journals of Gerontology, Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 67(2), 139–149.

Thomas, A.K. i Sommers, M.S. (2005). Attention to item-specific processing eliminates age effects in false memories. *Journal of Memory and Language*, 52, 71–86.

Tomić, I., Huić, A. i Čepulić, D. B. (2013). Seksistički stavovi, desničarska autoritarnost i stavovi prema gejevima i lezbijkama. *Savremeni trendovi u psihologiji*, 218-219.

Tuchman, G. (1978). *Making news: A study on the construction of reality*. New York: Free Press.

Tversky, A. i Kahneman, D. (1981). *Rational choice and the framing of decisions*. Arlington: Distribution Unlimited.

Valkenburg, P.M., Semetko, H.A. i De Vreese, C.H. (1999). The effects of news frames on readers' thoughts and recall. *Communication Research*, 26(5), 550-569.

Zakrisson, I. (2005). Construction of a short version of the Right-Wing Authoritarianism (RWA) scale. *Personality and Individual Differences*, 39, 863-872.

Župarić-Iljić, D. i Gregurović, M. (2012). Stavovi studenata prema tražiteljima azila u Republici Hrvatskoj. *Društvena istraživanja, 1*, 41-62.

Prilog 1. Originalni članak Jutarnjeg lista

HRVATSKA U FOKUSU NAJUTJECAJNIJIH SVJETSKIH MEDIJA Svi ističu kako je Lijepa naša, za razliku od Mađarske, pokazala svoje humano lice

ZAGREB - Većina stranih medija u svojem je izvještavanju o ulasku prvih izbjeglica u Hrvatsku citiralo Zorana Milanovića i istaknula dojmljivu razliku između hrvatskog i mađarskog pristupa izbjeglicama.

Američki New York Times piše kako je Milanović obećao da 'neće biti ograda', no i napominje kako se premijer nalazi pred vrlo neizvjesnim izborima koji će se održati sredinom studenog. Times je prenio i stav Ante Đapića, koji pristaje na privremenu pomoć ženama i djeci, ali ne i mladim muškarcima koji 'izgledaju kao da su izašli iz teretane'.

Britanski The Guardian posebno ističe razliku između prijema izbjeglica u Mađarskoj i Hrvatskoj. Prenosi Milanovićev citat kako je Hrvatska 'spremna primiti i usmjeriti te ljude' te kako bodljikava žica u 21. stoljeću 'nije odgovor, nego prijetnja'.

Njemački Spiegel piše o otvaranju nove rute za migrante preko Hrvatske, uz napomenu da je na hrvatskoj granici spremno 6.000 policajaca koji će registrirati sve migrante koji uđu u zemlju i opskrbiti ih s najnužnijim potrebštinama.

Ljubljansko Delo prenosi da je Hrvatska spremna za prihvatanje izbjeglica te da posjeduje kapacitete za zbrinjavanje 3.000 ljudi.

Bloomberg piše kako je nasilan pristup mađarske policije potaknuo sve veći broj izbjeglica da isprobaju alternativne rute, 'kroz Hrvatsku i Sloveniju'. Također citira Milanovića i napominje kako je 'širom otvorio vrata izbjeglicama'.

Reutersovi reporteri vidjeli su stotine ljudi, među njima i Irance, koji su hodali kroz polja pored graničnog prijelaza Šid. Agencija napominje kako je Milanović prozvao mađarskog premijera Viktora Orbana zbog lažnih 'kršćanskih vrijednosti'.

Austrijski Der Standard javlja kako je oko 150 izbjeglica prešlo srpsko-hrvatsku granicu kod Šida, uz napomenu da i Hrvatska i Slovenija imaju namjeru propustiti izbjeglice dalje prema EU, zbog čega je kancelar Werner Faymann u srijedu najavio susret sa slovenskim i hrvatskim premijerima, Mirom Cerarom i Milanovićem.

Srpski Blic javlja kako mali broj izbjeglica dolazi u prihvatni centar u Šidu, uglavnom samo kako bi se osvježili i potom nastavili putovanje. Napominju kako je do 15 sati prošlo oko 300 osoba. U centru u Kanjiži nalazilo se oko 500 izbjeglica koji vjerojatno čekaju polazak u smjeru hrvatske granice.

Prilog 2. Neutralno oblikovani članak Jutarnjeg lista

HRVATSKA U FOKUSU SVJETSKIH MEDIJA - Svi ističu kako je Hrvatska postupila drukčije od Mađarske

ZAGREB - Većina stranih medija u svojem je izvještavanju o ulasku prvih migranata u Hrvatsku citiralo premijera i istaknula razliku između hrvatskog i mađarskog pristupa migrantima.

Američki New York Times piše kako je Milanović obećao da „neće biti ograda“, no i napominje kako se premijer nalazi pred vrlo neizvjesnim izborima koji će se održati sredinom studenog. Times je prenio i stav Ante Đapića, koji pristaje na privremenu pomoć ženama i djeci, ali ne i mladim muškarcima koji „izgledaju kao da su izašli iz teretane“.

Britanski The Guardian ističe razliku između prijema migranata u Mađarskoj i Hrvatskoj. Prenosi Milanovićev citat kako je Hrvatska „spremna primiti i usmjeriti te ljude“ te kako bodljikava žica u 21. stoljeću „nije odgovor, nego prijetnja“.

Njemački Spiegel piše o otvaranju nove rute za migrante preko Hrvatske, uz napomenu da je na hrvatskoj granici spremno 6.000 policajaca koji će registrirati sve migrante koji uđu u zemlju i opskrbiti ih najnužnijim potrepštinama.

Ljubljansko Delo prenosi da je Hrvatska spremna za prihvatanje migranata te da posjeduje kapacitete za zbrinjavanje 3.000 ljudi.

Bloomberg piše kako je pristup mađarske policije potaknuo sve veći broj migranata da isprobaju alternativne rute, „kroz Hrvatsku i Sloveniju“. Također citira Milanovića i napominje kako je „otvorio vrata migrantima“.

Reutersovi reporteri vidjeli su stotine ljudi, među njima i Iračane, koji su hodali kroz polja pored graničnog prijelaza Šid. Agencija napominje kako je Milanović prozvao mađarskog premijera Viktora Orbana zbog lažnih „kršćanskih vrijednosti“.

Austrijski Der Standard javlja kako je oko 150 migranata prešlo srpsko-hrvatsku granicu kod Šida, uz napomenu da i Hrvatska i Slovenija imaju namjeru propustiti migrante dalje prema EU, zbog čega je kancelar Werner Faymann u srijedu najavio susret sa slovenskim i hrvatskim premijerima, Mirom Cerarom i Milanovićem.

Srpski Blic javlja kako mali broj migranata dolazi u prihvatni centar u Šidu, uglavnom samo kako bi se osvježili i potom nastavili putovanje. Napominju kako je do 15 sati prošlo oko 300 osoba. U centru u Kanjiži nalazilo se oko 500 migranata koji vjerojatno čekaju polazak u smjeru hrvatske granice.

Prilog 3. Pozitivno oblikovani članak Jutarnjeg lista

HRVATSKA U FOKUSU NAJUTJECAJNIJIH SVJETSKIH MEDIJA - Svi ističu kako je Lijepa naša, za razliku od Mađarske, pokazala svoje humano lice

ZAGREB - Većina stranih medija u svojem je izvještavanju o ulasku prvih izbjeglica u Hrvatsku citirala premijera i istaknula dojmljivu razliku između hrvatskog i mađarskog pristupa izbjeglicama.

Američki New York Times piše kako je Milanović obećao da „neće biti ograda“, no i napominje kako se premijer nalazi pred vrlo neizvjesnim izborima koji će se održati sredinom studenog. Times je prenio i stav Ante Đapića, koji pristaje na privremenu pomoć ženama i djeci.

Britanski The Guardian posebno ističe razliku između prijema izbjeglica u Mađarskoj i Hrvatskoj. Prenosi Milanovićev citat kako je Hrvatska „spremna primiti i usmjeriti te ljude“ te kako bodljikava žica u 21. stoljeću „nije odgovor, nego prijetnja“.

Njemački Spiegel piše o otvaranju nove rute za izbjeglice preko Hrvatske, uz napomenu da je na hrvatskoj granici spremno 6.000 policajaca koji će registrirati sve izbjeglice koje uđu u zemlju i opskrbiti ih najnužnijim potrepštinama.

Ljubljansko Delo prenosi da je Hrvatska spremna za prihvatanje izbjeglica te da posjeduje kapacitete za zbrinjavanje 3.000 ljudi.

Bloomberg piše kako je nasilan pristup mađarske policije potaknuo sve veći broj izbjeglica da isprobaju alternativne rute, „kroz Hrvatsku i Sloveniju“. Također citira Milanovića i napominje kako je „širok otvorio vrata izbjeglicama“.

Reutersovi reporteri vidjeli su stotine ljudi, među njima i Iračane, koji su hodali kroz polja pored graničnog prijelaza Šid. Agencija napominje kako je Milanović prozvao mađarskog premijera Viktora Orbana zbog lažnih „kršćanskih vrijednosti“.

Austrijski Der Standard javlja kako je oko 150 izbjeglica prešlo srpsko-hrvatsku granicu kod Šida, uz napomenu da i Hrvatska i Slovenija imaju namjeru propustiti izbjeglice dalje prema EU, zbog čega je kancelar Werner Faymann u srijedu najavio susret sa slovenskim i hrvatskim premijerima, Mirom Cerarom i Milanovićem.

Srpski Blic javlja kako mali broj izbjeglica dolazi u prihvatni centar u Šidu, uglavnom samo kako bi se osvježili i potom nastavili putovanje. Napominju kako je do 15 sati prošlo oko 300 osoba. U centru u Kanjiži nalazilo se oko 500 izbjeglica koji vjerojatno čekaju polazak u smjeru hrvatske granice.

Prilog 4. Negativno oblikovani članak Jutarnjeg lista

HRVATSKA U FOKUSU SVJETSKIH MEDIJA - Svi ističu kako je Hrvatska postupila drukčije od Mađarske i primila ilegalne migrante

ZAGREB - Većina stranih medija u svojem je izvještavanju o ulasku prvih ilegalnih migranata u Hrvatsku citiralo premijera i istaknula razliku između hrvatskog i mađarskog pristupa ilegalnim migrantima.

Američki New York Times piše kako je Milanović obećao da „neće biti ograda“, no i napominje kako se premijer nalazi pred vrlo neizvjesnim izborima koji će se održati sredinom studenog. Times je prenio i stav Ante Đapića, koji ne pristaje na privremenu pomoć mladim muškarcima koji „izgledaju kao da su izašli iz teretane“.

Britanski The Guardian posebno ističe razliku između prijema ilegalnih migranata u Mađarskoj i Hrvatskoj. Prenosi Milanovićev citat kako je Hrvatska „spremna primiti i usmjeriti te ljude“ te kako bodljikava žica u 21. stoljeću „nije odgovor, nego prijetnja“.

Njemački Spiegel piše o otvaranju nove rute za ilegalne migrante preko Hrvatske, uz napomenu da je na hrvatskoj granici spremno 6.000 policajaca koji će registrirati sve ilegalne migrante koji uđu u zemlju i opskrbiti ih s najnužnijim potrepštinama.

Ljubljansko Delo prenosi da je Hrvatska spremna za prihvataje ilegalnih migranata te da posjeduje kapacitete za zbrinjavanje 3.000 ljudi.

Bloomberg piše kako je nasilan pristup mađarske policije potaknuo sve veći broj ilegalnih migranata da isprobaju alternativne rute, „kroz Hrvatsku i Sloveniju“. Također citira Milanovića i napominje kako je „širo otvorio vrata ilegalnim migrantima“.

Reutersovi reporteri vidjeli su stotine ljudi, među njima i Irčane, koji su hodali kroz polja pored graničnog prijelaza Šid. Agencija napominje kako je Milanović prozvao mađarskog premijera Viktora Orbana zbog lažnih „kršćanskih vrijednosti“.

Austrijski Der Standard javlja kako je oko 150 ilegalnih migranata prešlo srpsko-hrvatsku granicu kod Šida, uz napomenu da i Hrvatska i Slovenija imaju namjeru propustiti ilegalne migrante dalje prema EU, zbog čega je kancelar Werner Faymann u srijedu najavio susret sa slovenskim i hrvatskim premijerima, Mirom Cerarom i Milanovićem.

Srpski Blic javlja kako mali broj ilegalnih migranata dolazi u prihvatni centar u Šidu, uglavnom samo kako bi se osvježili i potom nastavili putovanje. Napominju kako je do 15 sati prošlo oko 300 osoba. U centru u Kanjiži nalazilo se oko 500 ilegalnih migranata koji vjerojatno čekaju polazak u smjeru hrvatske granice.